

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Filozofická fakulta

Historický ústav

Bakalářská práce

**Politické události roku 1938 na
stránkách regionálního tisku.
Příčiny a důsledky dohody
z Mnichova**

Miroslav Křížek

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, PhD.

České Budějovice 2007

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem Politické události roku 1938 na stránkách regionálního tisku. Příčiny a důsledky dohody z Mnichova vypracoval samostatně za použití citovaných pramenů a literatury
V Českých Budějovicích dne.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval pracovníkům Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity za jejich odborné vedení, ochotu, cenné rady a laskavý přístup při sepisování této práce. Dále bych chtěl poděkovat paní Mgr. Miroslavě Ctiborové ze Státního okresního archivu v Českých Budějovicích a také pracovníkům Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích za ochotu a pomoc.

Anotace

Tato práce má za úkol přiblížit důležité politické události roku 1938, tak jak byly viděny z pohledu regionálních periodik, dále pak rozebrat příčiny a důsledky dohody z Mnichova. Práce je rozdělena do dvou hlavních bloků. V první části je jedním z cílů této práce bylo zachytit reakce tisku na probíhající politické události celého roku 1938. Druhá část práce se zabývá fenoménem mnichovské dohody a jejích příčin a důsledků které měla pro další vývoj Evropy. Jako podklady pro mou práci jsem použil dostupný dobový český tisk, regionálně zaměřený a doplněný o odbornou literaturu.

Annotation

This work describes important political events in the year 1938 from the view of the regional periodical. Further it analyses the causes and consequences of the Munich covenant. The work is split into two main parts; in the first one is presented the press reaction to the political events in year 1938. The second part is dealing with the phenomenon of the Munich covenant, its causes and consequences that were important for the next development of Europe. My sources for this work were regional focused accessible periodical Czech press completed with special literature.

Obsah

1. Úvod	7
2. Soumrak nad Evropou	9
2. 1 Růst vojenské moci Německa	10
3. Politické události v roce 1938	15
3. 1 Leden	15
3. 2 Únor	17
3. 3 Březen	21
3. 4 Duben	25
3. 5 Květen	27
3. 6 Červen	28
3. 7 Červenec	28
3. 8 Srpen	29
3. 9 Září	30
3. 10 Říjen	33
3. 11 Listopad a závěr roku 1938	34
4. Příčiny a důsledky mnichovské krize	36
4. 1 Evropský politický vývoj v období před Mnichovem	36
4. 2 Politika Velké Británie	37
4. 3 Bezpečnostní politika Francie	38
4. 4 Poměr vojenských sil mezi zainteresovanými státy	40
5. Závěr	43
Seznam pramenů a literatury	44
Seznam použitých zkratk a seznam příloh	46

1. Úvod

Jak už vyplývá z názvu mé práce (Politické události roku 1938 na stránkách regionálního tisku. Příčiny a důsledky dohody z Mnichova), šlo mi především o zachycení zahraničního, ale i vnitrostátního především politického vývoje. Rok 1938 jsem si vybral zcela záměrně, neboť tehdejší doba byla plná převratných změn během nichž se tvořila nová, temnější Evropa.

I dnes, takřka sedmdesát let po mnichovské krizi, je rok 1938 rokem zrady a zklamání pro mnoho lidí. Je symbolem pomíjivosti přátelství velmocí, kterým vždy šlo a vždy půjde především o jejich vlastní prospěch.

Mnichovská dohoda, její příčiny i důsledky ať už vojenského, hospodářského či politického charakteru se staly hlavním tématem prací mnoha našich i zahraničních historiků. Abych se vyhnul pouhému přepisování již známých faktů, rozhodl jsem se, že svou práci pojmu zcela odlišným způsobem. Mým cílem proto bude reflexe politického vývoje v tisku. Budou mě zajímat názory tisku na konkrétní události, zvláštní pozornost hodlám věnovat také prognózám politického vývoje v různých periodikách a jejich konfrontaci s pozdější skutečností. Jelikož základem mé práce je rozbor roku 1938 měsíc po měsíci, bude jistě důležité nenechat se ovlivnit nepodstatnými událostmi, přímo nevypovídajícími k tématu. Zda se mi to podařilo ukáže až budoucnost. I když v mé práci jsou jako prameny použity ve většině regionální periodika, je mou povinností zdůraznit, že politické, hospodářské nebo i vojenské dění regionálního charakteru nemají v mé práci přílišného prostoru. Hlavním cílem je zjistit, jak se regionální tisk věnuje klíčovým zahraničně politickým událostem, které se k nám dostávají, popřípadě zaznamenat názorové proměny v tisku k jednotlivým tématům apod. Za tímto účelem jsem primárně čerpal z Jihočeských listů, ale také z dalších regionálních (Republikán, Jihočeč etc.) i celostátních (Venkov) periodik. Všechny zmíněné prameny jsou k dispozici ve Státním oblastním archivu Třeboň, dále ve Státním okresním archivu České Budějovice a v Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích, případně v knihovně Jihočeského muzea v Českých Budějovicích.

Druhá část mé práce se bude zabývat především důvody, proč události dospěly do takového stádia, jak ho známe z dějin. Nejprve se budu snažit nastínit politický vývoj po první světové válce a jeho základní znaky. Poté se budu už konkrétněji věnovat základní charakteristice vývoje a politiky Velké Británie. Další na koho se budu chtít zaměřit bude Francie, které si budu všímat hlavně z hlediska její bezpečnostní politiky. Nakonec se

pokusím o srovnání z hlediska vojenské připravenosti hlavních zúčastněných států. V tomto tématickém okruhu budu vycházet především z odborné literatury jejíž přehled se nachází na konci této práce.

Pro svou práci použiji následující metody: přímou, nepřímou a progresivní. Metoda přímá bude použita pro první část mé práce, kdy budu na základě zjištěných skutečností prostým způsobem popisovat daný problém. Společně s metodou přímou bude použita i metoda progresivní, což je dáno tím, že budu ve svém zachycování událostí postupovat chronologicky, tedy zachycovat je tak, jak po sobě následovaly. Metoda nepřímá bude použita ve druhé části práce týkající se rozboru evropské krize, kde budu zabývat jejími příčinami. Při porovnávání vojenské a hospodářské situace v jednotlivých zemích využiji i metodu komparace a tímto se uzavře poslední část mé práce.

Na závěr bych měl ještě říci, že původně tato práce měla pokrývat časové období let 1938 – 1941. Hlavní náplní měla být reflexe německých válečných operací tiskem, se zvláštním zřetelem k vlivu propagandy. Vzhledem k bohatému pramennému základu, a protože původní zpracování by svým stránkovým rozsahem přesáhlo možnosti bakalářské práce, jsem se rozhodl pro změnu původní koncepce. Těžiště celé práce jsem proto posunul na předválečné období, které je materiálově a pramenně k dispozici pro rok 1938 a tomu jsem věnoval veškerou svou pozornost.

2. Soumrak nad Evropou

Než se podíváme blíže na události světové války, měli bychom alespoň částečně přiblížit klima doby, která jim předcházela a která se stala úrodným podhoubím pozdějšího válečného požáru. Psal se rok 1933 a Adolf Hitler se stává říšským kancléřem a dosahuje tak mety ze které mohl začít realizovat svou vizi o Velkoněmecké říši a vyvoleném národu Němců. Důvod proč se tak stalo není jednoznačný, obecně a ve zjednodušení by se snad dalo říci, že Hitler a jeho spolupracovníci vsadili na pocit nespravedlnosti poválečného uspořádání zakořeněný u německého národa, který byl umocněn špatnou hospodářskou situací, jenž byla provázena velkými krizemi z nichž největší a rozhodující byla ta ve 30. letech. Po velkém volebním úspěchu v září 1932 se stala nacistická strana nejsilnější v Reichstagu a soupeřit s ní mohli pouze komunisté. A právě silní komunisté vystrašili umírněné politiky ostatních stran natolik, že přijali mezi sebe Hitlera ve víře, že vytvoří protiváhu bolševismu o kterém si mysleli, že byl potlačen v roce 1919 při povstání Spartakovců. Hitler velice chytře strach z bolševismu přizívoval jak se ukázalo i později. Následujícího roku 1933 v lednu, když padlo několik provizorních ministerstev, prezident Paul von Hindenburg po naléhání svých ministrů bez valného nadšení nabídl Hitlerovi křeslo kancléře a ten přijal. Ten ihned poté začal pracovat na posílení své moci a vlivu. Nacisty zinscenované zapálení Reichstagu, vydávané za čin komunistů vyděsilo umírněné poslance, kteří pak hlasovali s nacisty pro omezení práv parlamentu. Spolu s Hindenburgovou smrtí v srpnu roku 1934 znamenal schválený zmocňovací zákon další strmý nárůst Hitlerovi moci. Zmocňovací zákon mu umožňoval vydávat důležité zákony připojením svého podpisu na nezbytné dokumenty a Hindenburgova smrt mu zase umožnila spojit prezidentský a kancléřský úřad pod novým titulem Führera, čímž zároveň vykonával funkci představitele vlády i státu. Hitler si úspěšně poradil i s hospodářskou situací, když do roku 1936 plně obnovil německou prosperitu, zničil odborářské hnutí, čímž dosáhl svobodného pohybu pracovníků mezi zaměstnáním a pracovišti. Započal s výstavbou dálniční sítě kde našlo mnoho z dříve nezaměstnaných dělníků práci. Tato opatření společně se státem garantovaným obnovením průmyslu a investicemi do veřejných prací, dosáhla snížení nezaměstnanosti na polovinu už v letech 1933 až 1934.

2. 1 Růst vojenské moci Německa

Po první světové válce dovolily vítězné mocnosti německé říši armádu o 100 000 mužích, bez těžkého dělostřelectva, letadel a tanků. Takto redukována ozbrojená síla měla za úkol udržování vnitřního pořádku a zajištění hranic. Tak to víceméně fungovalo až do chvíle, než se k moci dostal Adolf Hitler. Jeho ambice nebyly tehdy už ničím neznámým a tak ani nepřekvapí, že začal ihned pracovat na revizi versailleského systému. Jeho prvotním cílem bylo rozšířit povolenou armádu Reichswehru o sto tisících mužích na co největší počet. Nebyl však ukvapený a klauzule versailleské smlouvy porušoval ve chvílích, kdy mu k tomu dali vítězné státy záminku. Tak například znovuzavedení odvodů oznámil Hitler teprve v březnu roku 1935, za situace kdy sama Francie dvojnásobně prodloužila vojenskou službu v důsledku klesající porodnosti. Hitler dokázal vyložit toto opatření jako ohrožení Německa a tudíž ospravedlňuje zvětšení jeho armády. Zároveň 17. března „vytvořil“ vojenské letecké síly, čímž opět porušil versailleskou smlouvu. Jako zastírací manévr přitom nabídl Francii smlouvu omezující rozsah pozemního vojska na 300 000 mužů a nových leteckých sil na 50 procent francouzského letectva, přestože věděl, že Francie na takovou smlouvu nepřistoupí. Což se také stalo. Nicméně francouzské odmítnutí mu umožnilo ustanovit mnohem větší celkové počty vojsk, takže už v roce 1936 disponovalo Německo armádou o síle třiceti šesti divizí, což bylo pětinasobně více než původních sedm divizí Reichswehru. Mnoho nových rekrutů do armády přicházelo hlavně z tzv. freikorpsů. Tyto obranné polovojenské útvary, zpočátku slabě vyzbrojené, které existovali vedle povolené pravidelné armády a tvořili je hlavně veteráni ze světové války a dobrovolníci, kteří nebyli přijati do armády výmarské republiky tzv. Reichswehru. Freikorps byl také místem, odkud rekrutoval kapitán Ernst Röhm, nejtvrďší z vojáků pro stranické jednotky určené k pouličním bojům tzv. Sturmabteilung (SA). Vedle jednotek SA existovala také druhá organizace, tzv. Schutzstaffel (SS), která zpočátku zajišťovala ochranu nacistických řečníků na politických shromážděních. Po nástupu Hitlera k moci v roce 1933, začali příslušníci SS procházet moderním vojenským výcvikem (na rozdíl od SA). Část elitních oddílů SS byla sloučena do pluku Leibstandarte SS Adolf Hitler (dále jen LSSAH), který měl výjimečné postavení v tom, že až do konce války podléhal přímo Hitlerovi, na rozdíl od ostatních SS jednotek zvláštního určení¹ organizovaných později jako divize a podléhající Himmlerovi. Mezi oběma nacistickými militantními organizacemi panovala rivalita, která skončila v červnu 1934 takzvanou nocí dlouhých nožů, během níž

¹ SS Verfügungstruppe

LSSAH na Hitlerův rozkaz potlačila odpor SA, jejíž vedoucí představitelé byli zatčeni a zastřeleni. Velitelem pluku LSSAH byl v této době již Josef Dietrich,² veterán první světové války a bývalý příslušník freikorpsu. V novém mocenském uspořádání nebylo už pro SA místo a to byla jejich zkáza. V období před rokem 1933 je Hitler potřeboval pro jejich politickou údernou sílu a Röhm spolu s dalšími očekávali zisk generálských hodností, až bude Hitler triumfovat. Očekávali, jak jim Hitler jednou slíbil, že se stanou vojáky nového Německa. Nicméně Hitler po svém vzestupu na vrchol chtěl vybudovat armádu profesionální a disciplinovanou, podobnou v jaké sloužil on sám. Uvědomoval si, že neuspořádaná politická milice „pouličních rváčů“ z SA nepředstavuje ten správný vojenský materiál. Odstranění vedoucích kapacit SA Hitlerovi zajistilo, že si prosadí svou koncepci. Pouze mladší příslušníci už bývalé SA obdrželi po březnu 1935 povolávací rozkazy a ocitli se v řadách wehrmachtu jako odvedenci mezi stovkami tisíců jiných, kteří nikdy v SA nebyli.

S růstem pěších divizí šel ruku v ruce i rozvoj bojových vozidel. Za výmarské republiky bylo Reichswehru povoleno disponovat 105 obrněnými vozidly pro dopravu mužstva s podmínkou, že je nebude možné přebudovat na bojová vozidla. Postupně se u jednotky začala v tichosti formovat skupina mladých důstojníků, zapálených pro tankové zbraně, mezi kterými nechyběli pozdější géniové tankové války jako H. Guderian a W. Nehring. Zpočátku mohli kvůli přísné mezinárodní kontrole, studovat pouze zahraniční odborné vojenské časopisy a služební předpisy ostatních armád a získávat tak poznatky pouze v teoretické rovině. Už v této době si uvědomili nutnost změny v pojetí vedení moderní války. Byly zkoumány způsoby jak co nejefektivněji a s jakými prostředky zajistit pohyb motorizovaných svazů, i když zatím pouze teoreticky. Přesto si způsob vedení boje za pohybu získával podporu vyššího velení, mezi jinými i generálplukovníka Hanse von Seeckta, prvního šéfa velení armády, který se sám za tuto činnost nadšeně přimlouval. Jedno z prvních nácviků motorizace se konalo již v roce 1921 v pohoří Harz, kde z jednotlivých rot 7. oddílu vozidel vzniklo tankové vojsko, nejprve nazývané jako „bojové vojsko s vozidly“, později jako „rychlá vojska“. Pro procvičení a vyzkoušení teoretických poznatků o činnosti motorizovaných uskupení, bylo klíčové uzavření smlouvy v Rapallu 16. dubna 1922 mezi Německem a Sovětským svazem. Byly tak položeny základní kameny ke vzájemné vojenské spolupráci hlavně v oblasti využití moderních zbraní, jako byly tanky, letadla a chemické

² Josef Dietrich, přezdívaný jako „Věrný Sepp“, byl mimo jiné Hitlerův osobní strážce a v únoru roku 1931 vytvořil k zajištění Hitlerovi bezpečnosti jednotku tvořenou dvanácti speciálně vycvičenými muži SS Begleitkommando Der Führer. Do konce války dosáhl hodnosti Oberstgruppenführer SS a generálplukovník zbraní SS. Více o Josefu Dietrichovi v knize Josef Lucas, Hitlerovi žoldněři. Místrů německé válečné mašinérie z let 1939 – 1945. Praha 1997.

bojové látky. Německé vojenské kapacity však nezůstaly pouze u jednotlivých druhů vojsk, ale zabývali se i možnostmi jejich vzájemné užší spolupráce. Důkazem toho jsou i zimní manévry na přelomu roku 1923–24, při nichž podplukovník Walther von Brauchitsch³ vyzkoušel možnosti spolupráce mezi motorizovanými vojsky a letadly, na základě čehož získal důležité organizační a taktické poznatky. Proto ani nepřekvapí, že v roce 1925 zadalo velení Reichswehru v nejvyšší tajnosti smlouvu na vývoj tří lehkých a dvou středních typů tanků.⁴

Velmi důležité pro výuku a nácviky nových bojových technik bylo Reichswehrem za pomoci SSSR, zřízení tajné školy pro letectvo a bojová vozidla v Kamě – což bylo krycí jméno pro Lipeck na řece Kamě, zhruba 800 km na východ od Moskvy. Kromě jiného se zde také začali cvičit piloti sdružení kolem tzv. Leteckého ústředí, což bylo krycí označení pro ministerstvo letectví, které by jinak nebylo vítěznými velmocemi povoleno. Jejich výcvik probíhal na motorových letounech na nichž byl možný nácvik taktiky leteckého boje, který jim jinak plachtařský sport nebyl schopen ani přiblížit. Byla zde také poprvé zkoumána problematika využití kluzáků, na čemž se podílel i Kurt Student, pozdější generál výsadkových vojsk. Němečtí důstojníci letectva a obrněných vojsk se zde školili zhruba do roku 1933. Také zde Reichswehr ve spolupráci s německým průmyslem vyzkoušel různé typy tanků, samotní Sověti jim dali k dispozici kromě cvičného území i „školní“ tank. Ve stejné době v Německu získávali zase stovky sovětských štábních důstojníků speciální vzdělání na institutech Reichswehru. Společně s Rudou armádou byla vypracována taktika obrněných zbraní, jenž se později ve válce osvědčila oběma státům. To byly však pouze začátky. Pravý rozmach vojenských sil Německa nastal až po nástupu Hitlera.

15. října 1935 byla založena první ze tří tankových divizí. Disponovala dvěma tankovými pluky a dvěma prapory o celkové síle 561 tanků. Lehké dělostřelectvo, jednotky na pronásledování tanků a příslušná pěchota byli kompletně mechanizováni. Těžké dělostřelectvo, kterým tanková divize nedisponovala, mělo být zastoupeno ve svých úkolech letectvem. Nová divize však byla jen zčásti vybavena vhodnými lehkými tanky PzKpfw. I a PzKpfw. II, pěchota společně s motocyklovými střeleckými jednotkami byli vázané na silnice a při pohybu mimo ně byly limitováni terénem. I přes tyto nedostatky však byla divize schopná převzít každou operaci bez další podpory.

³ Později Hitlerův vrchní velitel.

⁴ Lehké typy s tajným označením „lehký traktor“ vážící 9,5 tuny. Střední typ označený jako „velký traktor 1“ s kanónem ráže 75 mm a několika kulomety vyrobený firmou Daimler-Benz a jako třetí typ firmou Rheimetall-Borsig zkonstruovaný 21 tun vážící „velký traktor 2“ s kanónem ráže 105 mm a rychlostí 18 km/hod.

Budovalo se však i námořnictvo. V roce 1935 britská admirálie souhlasila s možností částečného osvobození německého válečného námořnictva od ustanovení versailleské smlouvy. Výsledkem tohoto naivního usmířovacího aktu bylo to, že Německo začalo ihned budovat válečné lodě první třídy a také ponorky v počtech 33 a 60 procentům stavů lodí a ponorek královského válečného loďstva.

Přestože byly německé ozbrojené složky na vzestupu, ještě nedisponovali dostatečnou silou k tomu, aby Hitler s jejich pomocí otevřeně zahájil antiversailleskou kampaň. Při své snaze o opětovné znovunabytí Porýní a je ho remilitarizace, musel tedy opět sáhnout ke své již v minulosti několikrát úspěšně provedené taktice hledání záminky se zdáním legality. Tuto záminku našel ve Francouzsko – Sovětské smlouvě o vzájemné pomoci, kterou ratifikoval francouzský parlament v březnu roku 1936. Smlouva zavazovala Francii k útoku na Německo, v případě jeho útoku na SSSR. To podle Hitlerova výkladu bylo jednostranné porušení ustanovení, že Francie nebude nikdy válčit s Německem s výjimkou případu, kdy by k tomu byla zavázána rezolucí Společnosti národů.⁵ Na základě porušení ustanovení se Hitler dovolával nutnosti zajistit lepší ochranu německých hranic s Francií. Jeho „ochranné“ opatření spočívalo v tom, že 7. března 1936 nařídil vojenské obsazení Porýní (jeho remilitarizaci), přesvědčen o tom, že Francie nepodnikne adekvátní protioopatření, přestože jeho jednotky představovali sílu pouze tří slabě vyzbrojených praporů. Nyní po obsazení Porýní, Hitlerovi ještě více narostla sebedůvěra a již zcela nepokrytě porušoval versailleská ustanovení. Z nových německých zbrojovek nyní proudil nepřerušovaný proud tanků a letadel. Tankové síly byly rozšířeny na počet šesti divizí (který měl být zanedlouho zvýšen na deset) a luftwaffe bylo vyzbrojeno 2000 letadly. Od roku 1936 také probíhala občanská válka ve Španělsku, která nabídla Německu vyzkoušet své nabyté poznatky a teorie v boji. Legie Condor, která bojovala přirozeně na straně fašistického generála F. Franca, poprvé a úspěchem využila protiletadlová děla proti bunkrům a tankům. Německé flaky ráže 88 mm vystřílely více jak 90 procent munice v pozemním boji. Na druhou stranu se zde ukázala zranitelnost tehdejší tankové techniky i proti lehkým protitankovým dělům. To společně s nevhodným terénem a velkém vyklenutí front, neumožnilo hluboké útočné operace a odsoudilo to tankové síly do role pouhého podporovatele pěchoty.⁶ Poměrně velkého úspěchu však dosáhl německý letecký kontingent, vyslaný do Španělska tehdy čerstvě jmenovaným náčelníkem generálního štábu vojenského letectva Albertem Kesselringem. Během občanské

⁵ Přitom Německo vystoupilo ze Společnosti národů už v roce 1933.

⁶ Chybné vyhodnocení početně slabého nasazení tanků bude mít neblahé následky pro SSSR, kde Vorošilov jako velký odpůrce mechanizace, zabrzdí na několik let vývoj a rozvoj samostatných tankových svazů.

války se hlavně osvědčily bombardéry jako Heinkel 111, Junkers 87 a v závěru první prototypy Junkerse 88, proti kterým se republikánská vojska jen těžko bránila v důsledku vlastní letecké slabosti.

Ze španělské občanské války se nejlépe poučili Němci. Byl tak potvrzen trend bojových vozidel se silnějším pancéřováním a výkonnějšími kanóny. Přesto i wehrmacht se dopustil na základě špatných závěrů několika chyb. Ta nejzávažnější z nich spočívala v pokračování sériové výroby slabě opancéřovaného typu PzKpfw. II, který už v letech 1938 – 1939 představoval plně zastaralé bojové vozidlo, dále přecenění síly bombardovacího letectva. Jistě, zastaralých dvojplošníků dosahujících rychlosti 200 km v hodině se německé bombardéry bát nemusely, ale pro pozdější stíhací jednoplošníky dosahujících rychlosti 300 km v hodině a vyzbrojené kanóny už nebyli tak nedostupnou kořistí. Také výsledný efekt při bombardování se často přeceňoval. Na nezkušené jednotky měly útoky velký psychologický účinek, ale jen do chvíle, než si uvědomili, že reálné škody jsou díky nepřesnosti bombardování velmi malé.

Španělská občanská válka je oprávněně všeobecně považovaná za poslední příležitost, kdy se ještě před zahájením 2. světové války dala otestovat bojová technika.⁷ Z pozdějších hlavních aktérů, toho přímo využili Německo, Itálie a SSSR i když každý z nich naložil s nabytými zkušenostmi různým způsobem. Zatímco Němci se většinou poučili, Italové se nepoučili a Sověti si nabyté zkušenosti špatně vyložili.

⁷ Co se týče SSSR, tak ten měl ještě jednu příležitost během „zimní války“ proti Finsku v letech 1940 – 1941. Z této války si kromě jiného sověti odnesli ponaučení o důležitosti kvalitního teplého oblečení pro vojáky bojující v tuhé zimě. Tato zkušenost se jim náramně vyplatila v pozdějším boji s německými vojsky.

3. Politické události očima tisku v roce 1938

3.1 Leden

„*Léta 1936 a 1937 jsou velká léta naší armády. Bude jím i rok příští.*“⁸ prohlásil prezident Československé republiky dr. Edvard Beneš ve svém vánočním projevu na konci roku 1937. Teprve čas ukáže jakým špatným prorokem v tomto případě Edvard Beneš byl. Zatím však nic neukazuje na možnost budoucího katastrofického scénáře. Lednový tisk si všímá dvou mírových poselství, které pronesli přibližně ve stejné době prezident republiky dr. Edvard Beneš a v Mnichově Hitlerův zástupce Rudolf Hess.⁹ Z obou projevů vyplývá dobrá vůle obou států k dohodě a míru. Diskutuje se i o stanoviskách tzv. „našich Němců“.¹⁰ Zatímco aktivisté dávají přednost dobrému sousedství s říší, strana sudetoněmecká naopak se snaží vývoj lepšího sousedského soužití překazit a neustále předkládá požadavky, které jsou ohrožením celistvosti československého státu i národa a je za to oprávněně kritizována.

Jelikož byl rok 1938 jubilejním dvacátým rokem od obnovení samostatného československého státu, objevují se první pokusy o bilancování dosavadního vývoje Československé republiky. Není překvapující, že vzhledem k vývoji v Německu se autoři článků zabývají převážně vývojem armády, kterou považují za nejhodnotnější nástroj míru, což ukazuje na nervozitu této doby a klíčící nedůvěru v politické řešení situace. Je popisováno technické zdokonalení výzbroje, přizpůsobování organizace armády novým podmínkám i zdokonalování výcvikových metod a výchovy vojáka a důstojníka. S potěšením je konstatováno, že pokrok je dobře viditelný a zdůrazňuje se osobní nasazení vrchního velitele armády dr. Edvarda Beneše pro propagaci brannosti a armády.¹¹

Velká polemika mezi deníky se rozhořela ohledně požadavku na zřízení ministerstva propagandy. Zastánci tohoto kroku argumentují nutností účinné propagace našeho státu, především za hranicemi a poukazují na dosavadní neúčinnost a drahost roztříštěné propagandy nynější. Oponenti namítají, že takové ministerstvo by muselo být nadstranické, což by bylo vzhledem k našemu vnitropolitickému systému velmi obtížné, obávají se také možného odporu, který by mohla propagace režimu u „někoho“ vyvolat, zvláště v této době.

⁸ Jihočeské listy, 8.1. 1938. (Veškeré citace zde uvedené, jsou převzaty beze změny i s pravopisnými chybami)

⁹ TAMTÉŽ, 5.1. 1938, Politické zprávy.

¹⁰ Název pro německé obyvatelstvo žijící v Československu.

¹¹ Jihočeské listy, 8. 1. 1938.

Závěr diskuse shrnuje jedna věta: „*Nelze totiž kopírovati autoritativní režimy, jejichž ministerstva propagandy mají tu výhodu, že rozvádějí zásady jedné strany, zatím co při našem demokratickém zřízení je těchto stranických zájmů a zásad celá řada.*“¹²

V závěru ledna se pak velká pozornost věnuje cestě rumunského ministra zahraničí Strateho Micescu po státech Malé dohody, která vyvrcholila jeho přítomností na zasedání Rady Společnosti národů v Ženevě. Při této příležitosti se mluví o jeho návštěvě Prahy, kde se setkal se svým československým protějškem Kamilem Kroftou. Oba státníci se vzájemně ujistili o věčném přátelství a připravenosti ke společným obětem za zachování míru. Nakonec rumunský ministr vyslovil přesvědčení, jako už několikrát během své návštěvy, že přátelství mezi oběma zeměmi bude čím dál větší a spolupráce plodnější.¹³ V podobném duchu se nesla také jeho návštěva v Bělehradě, kde jednal s jugoslávským ministerským předsedou Stojadinovičem. Opravdovou perličkou je přirovnání rumunského politika, jímž charakterizoval soudržnost a trvalost Malé dohody: „*Jako se mění vlny v Dunaji, ale řeka zůstává stále táž, tak se mohou také měnit osobnosti, ale zahraniční politika zůstává stejná.*“¹⁴ Nebude trvat dlouho a pevnost Malé dohody bude podrobena zkoušce ve které, přes veškeré výše zmíněné ujišťování nakonec neobstojí. V této souvislosti se také diskutuje o vztahu států tzv. římských protokolů k Malé dohodě. Všeobecně se má za to, že Rakousko i Maďarsko se chtějí přiblížit hospodářskému systému Malé dohody za souhlasného přihlížení Itálie. Maďarský ministr zahraničí se dokonce nechal slyšet, „*že římské protokoly od počátku měly za úkol podporovati mír a hospodářskou obnovu Evropy.*“ V podobném duchu se vyjádřil také italský ministr zahraničí hrabě Ciano, který prohlásil, „*že římské protokoly nebyly vytvořeny jako uzavřená soustava za tím účelem, aby tři sdružené státy tvořily blok a vyloučily nebo zatlačily zájmy druhých států na Podunají.*“¹⁵ Tyto dva výklady jsou typickou ukázkou diplomatického žargonu, který měl zamlžit pravý účel římských protokolů. To jest zajistit Itálii silný vliv v Rakousku a Podunají.

Poslední víkend se na stánkách českého tisku probíral vztah československých státotvorných stran ke straně sudetoněmecké i k říši. Diskusi vyvolaly články Henleinův a Beranův v novoročním čísle *Venkova*.¹⁶ Svůj pohled na věc představil i ministr spravedlnosti dr. Ivan Dérer. Ve své úvaze vyjádřil přesvědčení, že v Henleinově straně jsou i lidé rozumní, kteří nejsou zaujatí proti našemu státu a doporučuje posilování demokratických tendencí.

¹² Jihočeské listy, 8. 1. 1938, Politické zprávy.

¹³ TAMTÉŽ, 12. 1. 1938, Politické zprávy. Věrnost Československo-Rumunská.

¹⁴ TAMTÉŽ, 19. 1. 1938, Věci středoevropské.

¹⁵ TAMTÉŽ.

¹⁶ Celostátní list českého zemědělného lidu.

V otázce vztahu k říši doporučuje zdrženlivost od nemístného vměšování se do jejích záležitostí, byť s jejím vnitřním režimem nesympatizujeme. V tom se také shoduje s předsedou agrární strany Rudolfem Beranem.¹⁷ Škoda jen, že podobně se k tomu nepostavili i naši němečtí sousedé, ale vzhledem k jejich ideologii a dlouho proklamovaných cílům se nelze divit.

3.2 Únor

Tento měsíc byl některými periodiky nazván revoluční, pro nečekané zvraty, které se v tuto dobu udály v evropské politice. Nejprve to byly změny ve vrchním velení německé armády a v organizaci zahraničního úřadu a hospodářského ministerstva, poté překvapivé pozvání rakouského kancléře Schuschnigga k Hitlerovi do Berchtesgadenu a téměř v zápětí politická krize ve Velké Británii. V jejím důsledku se mění i zahraniční politika Velké Británie, když v čele ministerstva zahraničí je Anthony Eden nahrazen známým germanofilem lordem Halifaxem.

Konec měsíce je pak zakončen zprávou o politickém převratu v Rumunsku, kde král převzal nejvyšší politickou odpovědnost. To by bylo stručné shrnutí nejdůležitějších zpráv a nyní se podíváme na události tohoto měsíce podrobněji.

Začneme zprávou z domova, která se zabývá neustálým zvyšováním požadavků ze strany sudetoněmecké, v tomto konkrétním případě požadavkem na zřízení zvláštního německého ministerstva, jehož úkolem má být prostřednictvím mezi státem a německým obyvatelstvem na jeho území žijících. Návrh počítá se zřízením Národní rady sudetoněmecké, která by se měla společně s Národní radou československou podílet na uskutečnění národnostního smíru ve státě. Navrhovatelé hlásají výhodnost pro obě strany a argumentují i zlepšením poměru československého státu k Německu, zatímco autor článku vyjadřuje obavu z přílišných ústupků a konstatuje, že toto zařízení zůstává pouze zbožným přáním některých německých kruhů.¹⁸

V dalším únorovém článku najdeme úvahu nad neustále se měnícím politickým vývojem. Při této příležitosti je důrazně apelováno na nalezení jednotné vůle k ovládnutí vnitřních rozporů, neboť pouze stát s jednotnou domácí i zahraniční politikou může obstát v dnešních neklidných dobách. Jako příklad je uváděna aféra ohledně odvolání německého ministra války Blomberga a vrchního velitele armády Fritsche. Jsou zmiňovány jeho zásluhy

¹⁷ Jihočeské listy, 29. 1. 1938. Politické zprávy. Náš poměr k Německu.

¹⁸ TAMTÉŽ, 5. 2. 1938. Politické zprávy. Německé ministerstvo.

o vybudování nové německé armády prosáklé duchem nacistického učení s dosazováním nových lidí na vedoucí funkce. To podle tisku vzbudilo zášť u konzervativních vojenských kruhů. Ti později využili jeho sňatku v pokročilém věku, který vyústil v jeho rezignaci, kterou Hitler přijal. Sám Hitler je zde oceňován jako prozíravý politik, který nepopřává sluchu žádné z radikálních stran, tedy konzervativním armádním kruhům kolem generála Fritsche či nositelům nových směrů, jako byl například generál Reichenau a jiní. Zároveň však také vyhovuje armádě v jejím přání po přímém vlivu na vedení politiky státu v jeho osudných otázkách tím, že zřizuje takzvanou tajnou kabinetní radu – nejvyšší politický orgán, jehož členy se stávají vrchní velitelé všech branných mocí.¹⁹

Co se týče aféry generála Blomberga, důvody které měly za následek jeho odchod z armády byly zřejmě jiné, než uvádí dobový tisk. Hitler chtěl mít válečnou armádu, vedenou veliteli rozhodnutými pomstít se na vítězích z roku 1918 a na nově vytvořených státech, jenž byly založeny na zádech poraženého Německa. Ministr války Werner von Blomberg, stejně jako jeho zřejmý nástupce armádní vrchní velitel Werner von Fritsch byli oba mnohem umírněnější a Hitlerem byli považováni za zbabělce. Obzvláště Fritsch ležel Hitlerovi v žaludku od té doby, kdy si s ním v listopadu roku 1937 vyžádal rozhovor, ve kterém jej varoval před politikou, jež by mohla vyprovokovat válku. Pozdější nediskrétní sňatek generála Blomberga se stala pro Hitlera záminkou k odvolání obou nepohodlných podřízených. Zvláště když se ukázalo (a o tom noviny nepíší), že Blombergova mladičká nevěsta je bývalá prostitutka, zatímco stále svobodný Fritsch se nedokázal účinně bránit veřejně vyhlášeným nařčením z homosexuality. Jejich vynucený odchod poskytl Hitlerovi záminku k založení OKW (Oberkommando der Wehrmacht) – neboli velitelství nadřízené všem branným složkám, které nahradilo ministerstvo války. Sám Hitler se ustanovil vrchním velitelem wehrmachtu.²⁰

Článek se dále zmiňuje o změně na postu německého ministra zahraničních věcí, kde K. von Neurath nahrazuje dosavadní velvyslanec v Londýně, Joachim von Ribbentrop. Von Neurath se naproti tomu stává šéfem již výše zmíněné tajné kabinetní rady. Je konstatováno, že tyto všechny kroky znamenají soustředění moci na jakési „střední linii“ a v jediném ústředním bodě, osobnosti vůdcovy. V zamyšlení nad tím, zda podobné soustředění moci bude mít pro vývoj v Evropě pozitivní či negativní vliv, se autor článku s jistou váhavostí přiklání k prvně jmenovanému, neboť jak praví: *„lze však soudit, že vliv nebude nepříznivý,*

¹⁹ Jihočeské listy, 9. 2. 1938. Neklidný svět.

²⁰ John KEEGAN, *Druhá světová válka*, Praha 1996, s. 38.

*poněvadž je vždycky lépe, když odpovědnost je jasná a rozhodnutí spolehlivá.*²¹ Jak je vidět, tak i pro některé v Čechách mělo autoritářství svou přitažlivost pro svou rozhodnost a zdánlivou průhlednost, v této době vlastnosti tolik ceněné.

Ve zcela odlišném duchu jsou změny v německých mocenských strukturách reflektovány v politických zprávách.²² Mluví se o takzvané třetí revoluci a pozornost se věnuje zprávám ve francouzském tisku. Ten si všímá především postojů států s Německem sousedících, z nichž o Československu konstatuje, že vývoj událostí sleduje bedlivě, ale beze strachu. S tím český tisk jedině souhlasí, zároveň však prezentuje názor vedoucích státních činitelů, kteří na základě posílení vlivu nacistické strany v armádě, vyjadřují přesvědčení o posilování národní obrany. Tím je mimo jiné míněno řádné opevnění hranic, dokonalé vybavení armády, ale i soudržnost všech sil a zvyšování mravní odolnosti československého lidu. O rostoucích obavách svědčí také to, že se mluví o reorganizaci vlády a všestranném podporování čehokoliv, co přispěje k jednotě národa.

Jak už se pomalu stává zvykem, není měsíce, ve kterém by se nemluvalo o sudetoněmecké otázce. Tentokrát se tisk zabývá neustálými zprávami o rozpadu sudetoněmecké strany, které šíří aktivisté. Vychází najevo, že i přes některé ideové rozpory v řadách „henleinovců“ je jejich strana nadále jednotná a naopak jsou to aktivisté, kterým se dlouhodobě nedaří. Jako příklad se uvádí bývalý dělnický vůdce Kasper, který byl ze strany vyloučen, ale nyní už mu přívrženců rapidně ubylo. Podobné to je i s bývalým generálním tajemníkem strany dr. Jonakem. Od něj se očekávalo, že by mohl mít úspěch na Moravě. Nyní, po svém neúspěchu zakládá hnutí německých socialistů, ve kterém hlásá úsilí o očistu a slušnost ve vedení sudetského německví a všech jeho svazu. Až toho bude dosaženo hodlají se němečtí socialisté opět vrátit do „velké strany“. Jak se správně v článku píše: *„podobné řeči nevedou vášniví rozkolníci, nýbrž kající synové, hledající cestu k návratu do domu otce svého.“*²³

Jak už bylo předem avizováno, jedním z velkých politických témat tohoto měsíce se stala schůzka dvou kancléřů, říšského a rakouského v Berchtesgadenu. Z reakcí se dá vyčíst jak nepříjemným překvapením bylo setkání se svými důsledky pro Evropu, zvláště pro Československo. Ve spekulacích o poklesu rakouské svéprávnosti již téměř nikdo nepochybuje o pohřbení středoevropské hospodářské spolupráce navrhované Hodžou a to i přesto, že rakouský kancléř zdůraznil touhu pokračovat v přátelských vztazích

²¹ Jihočeské listy, 9. 2. 1938. Neklidný svět.

²² TAMTÉŽ. Politické zprávy. Nebojíme se.

²³ TAMTÉŽ, 19. 2. 1938. Politické zprávy. Neklid v německém táboře.

s Československem. Všeobecně se očekává, že Německo bude, stejně jako doposud, bránit ze všech sil jakýmkoliv dohodám mezi malými střeoevropskými státy, neboť jak se trefně píše, se cítí povoláno k tomu (rozuměj Německo), aby nad nimi provádělo politickou i hospodářskou hegemonii.²⁴ Což se bohužel ukáže jako správný odhad do budoucna.

O další vzrušení na beztak již neklidné politické scéně se zasloužil svou nedělní řečí německý kancléř Adolf Hitler. Jeho projev jen potvrdil přesvědčení o německých zájmech ve střední Evropě. Také tón a obsah jeho řeči nevěstil nic dobrého. „*Jeho výsměch demokraciím a jejich práci platil i nám a jeho pýcha nad všestranným vzrůstem Německa dýchala nenávistí ke všemu, co není německé.*“²⁵ Dále Hitlerův formální dík pronesený rozhlasem k rakouskému kancléři za vyhovění „rozkazům“, nikoho neoklamal. Mnozí spatřují za jeho zásahem do rakouských věcí, úsilí o dalším pronikání podél Dunaje do jihovýchodní Evropy. V této souvislosti se můžeme v tisku opět dočíst o odhodlání čelit tomuto pronikání a o absenci strachu i chuti podrobit se jakémukoliv násilí. Opět jsou také lidé vyzíváni k jednotě a společné odhodlanosti postavit se za stát. Podle Aloise Rašína k tomu může dojít jen tehdy, když se sjednotí všechny národní síly. Neboli jinými slovy dohodou všech státotvorných stran. V tom je spatřována záruka samostatnosti. Až Mnichov teprve ukáže, jak to bylo s nedělitelností a samostatností Československa.

Možnost vyjádřit se k současné situaci je dána i armádě. Armádní generál L. Krejčí učinil prohlášení,²⁶ v němž vyzdvihl pokrok v oblasti budování válečného průmyslu, který je dle jeho slov tak velký, že jsme nejen soběstační, ale i schopni konkurence s výrobky nejvýznačnějších zahraničních podniků. Vyzdvihl také stav československého leteckého a automobilového průmyslu a jeho schopnost plně zásobit armádu nejkvalitnějšími speciálními stroji. V podobném duchu se zmiňuje i pokračování stavby hraničních opevnění. Podle generála Krejčího má pohraniční opevnění mimořádnou důležitost, neboť jak vysvětlil, jeho účelem bude zadržet případný náhlý útok motorizovaných a jiných nepřátelských jednotek, které by jinak mohly spolu s letectvem ochromit zásobování či dokonce znemožnit řádnou mobilizaci ještě dříve, než by došlo k regulérní válce. Na závěr je konstatováno, že se stavem našeho průmyslu i vojenské připravenosti se není čeho bát. Přesto můžeme zaznamenat první náznaky obav o pomoc našich spojenců a ozývají se nespělé hlasy pravíc, že v nynější kritické době se můžeme spolehnout pouze na své vlastní síly. A spojenci? Ti jsou prý příliš daleko.

²⁴ Jihočeské listy, 19. 2. 1938. Zvětšilo se nebezpečí.

²⁵ TAMTÉŽ. Sjednocení národa.

²⁶ TAMTÉŽ, 26. 2. 1938. Politické zprávy. Jsme připraveni.

3.3 Březen

Na počátku března v tisku ještě doznívají události minulého měsíce. Dlouhá úvaha je věnována budoucnosti evropského vývoje se zvláštním zřetelem na situaci Rakouska a otázce základní orientace Velké Británie, kterážto je vnímána jako rozhodčí velmoc v dějinách a osudu celé Evropy.²⁷ V prvně zmíněné záležitosti dochází k výrazné změně. Poté co v minulých dnech se hovořilo takřka o ztraceném Rakousku a už se spekovalo o tom, kdo bude další obětí Hitlerovy „politiky“ (většina pohledů v tomto případě směřovala oprávněně naším směrem), nyní nastává pozoruhodný obrat ve vnímání dosud proběhlých událostí. Hlavní zásluhu na tom bezpochyby měl projev rakouského kancléře, který byl některými periodiky obdařen přívlastky mužný a obratný a jehož poselství zní, že Rakousko zůstává samostatným, i když uvědoměle německým a k německé politice se řadícím státem. V praxi to znamená závazek podporovat v mezinárodní politice směrnice z Berlína a také naprostá legalizace nacistů v Rakousku, čehož dosti výmluvný důkaz je přítomnost nacistického důvěrníka Seyss-Inquarta ve vládním kabinetu. Dále se mluví o tom, že sám Hitler si klade ve vztahu k Rakousku určité za daných poměrů nepřekročitelné meze. Formulací „za daných poměrů“ se myslí především to, že Hitler musí v otázce Rakouska postupovat opatrně vzhledem ke svému spojenci Mussolinimu, který dosti žárlivě pozoruje německou aktivitu v této alpské zemi. Panuje přesvědčení, že Německo musí kvůli Itálii zachovat nezávislost Rakouska a že o anšlusu nemůže být ani řeči. Bude zajímavé pozorovat, jak se ještě ten samý měsíc stane skutečností to, co bylo nyní s takovou jistotou popíráno. Určité náznaky však na možnost budoucího vývoje upozorňovaly a to dokonce tom samém článku, který si v podstatě protiřečí.²⁸ V první části, která je výše zmíněna se říká, že Německo nebude moci vzhledem ke vztahům s Itálií zabrat Rakousko, ale hned o několik řádků níže se můžeme něco jiného. Konstatuje se zde, že Rakousko samo není schopné odolat přitažlivosti Německa. Úloha Itálie jako určitého garanta rakouské nezávislosti, se zde také zpochybňuje a to vzhledem k její angažovanosti v Habeši, Středomoří a Španělsku, kvůli níž se Mussolini těsněji spojil s Hitlerem, a tak mu nyní nemůže klást zároveň odpor. Tento argument má svou logiku, ale jak se nakonec ukáže při anšlusu Rakouska, Hitler se Itálie na názor ptát nebude a Mussoliniho překvapení bude možná ještě větší než u zbytku Evropy.

²⁷ Jihočeské listy, 2. 3. 1938. Po třech bouřlivých týdnech.

²⁸ TAMTÉŽ.

V protikladu k víře v Itálii, se ve druhé části článku mluví o nutnosti společné politiky všech států, které mají zájem na zachování samostatnosti Rakouska a omezení rozmachu Německa (apeluje se zde na vůdčí roli západních velmocí, v první řadě Velké Británie), které by jinak mohlo přivést svět opět do neštěstí. Nutno podotknout, že právě politické změny v samotné Velké Británii, vynesly do nejvyšších politických funkcí muže jako byli Neville Chamberlain a lord Halifax, tedy muže, kteří místo rozhodnosti oplývali umírněností, kterou promítli i do své politiky a nepřímo tak způsobili válečnou katastrofu, které by se dalo při rozhodnějším a včasném postupu zabránit.

Nejsou to však jen zahraničně politické události co zaměstnávají naši veřejnost. Neustále se také hovoří o našich Němcích, kteří se stávají nástrojem říše k zasahování do vnitřních záležitostí Československa.²⁹ Z Německa se stále častěji ozývají hlasy o utlačování 10 milionů Němců, žijících mimo hranice říše a nutnosti jejich ochrany. Poté co nebyly dosavadní ústupky v Berlíně příliš oceněny, uvažuje se o dalším kroku, který by měl přinést oboustranné zlepšení vztahů. Berlín se netají tím, že by rád viděl sudetoněmeckou stranu v československé vládě, což by podle dostupných zpráv stačilo k jeho spokojenosti. V této otázce je možné pozorovat velkou opatrnost z české strany, protože toto řešení by zřejmě znamenalo zatlačení aktivistů do bezvýznamnosti, neboť sudetoněmecká strana by se rázem stala představitelem všech Němců v našem státě. Tato situace by poté jen otevírala cestu ke kladení dalších požadavků z německé strany, které by se velmi těžko odmítaly.

Polemika s názory o utlačovaných Němcích pokračuje na stránkách tisku i v dalších dnech. Jihočeské listy z 5. března v článku „Kdo je utlačován?“³⁰ přinášejí výčet kulturních zařízení a školských ústavů, které má německá menšina v Čechách. Nechybí ani seznam vycházejících periodik, okresních a obecních zastupitelstev s německou správou, stejně jako statistické údaje o sociálním složení německé menšiny.³¹ Článek má za cíl dokázat, že Němci u nás utlačováni nejsou a vyvrátit tak mnohé spekulace kolující po Evropě. Je to ovšem velmi složitý úkol, neboť je takřka nemožné přesvědčit někoho, byť pod tíhou pádných argumentů, když ten přesvědčen být nechce.

Dne 11. března 1938 překračují německé pozemní a letecké síly hranice Rakouska a ještě toho dne jej připojují k Třetí říši jako tzv. Ostmarku. O německé touze spojit Rakousko

²⁹ Jihočeské listy, 5. 3. 1938. Politické zprávy. Henlein nebo aktivisté?

³⁰ TAMTÉŽ. Kdo je utlačován?

³¹ Němci mají k roku 1938 u nás tři vysoké školy, 73 gymnasií, 10 učitelských ústavů, 193 veřejných odborných škol, 423 měšťanských škol, 3233 škol obecních. Z kulturních zařízení 3500 veřejných knihoven, 177 veřejných lidových sborů, dále jim vychází 63 německých deníků, 143 politických listů a ročně 1371 knih. V průmyslu pracuje 46 procent Němců, v zemědělství 23 procent. Sociální složení: 39,8% je samostatných podnikatelů, 7,48% je úředníků a 44,7% je dělníků. Co se týče samosprávy, 3466 obcí má německou zprávu, 50 z 239 okresních zastupitelstev je také německých a ze 17 členů vlády jsou 3 Němci.

s říší se dlouhodobě vědělo, přesto všechny překvapila rychlost a snadnost, s jakou byl jinak suverénní stát vymazán z mapy Evropy. V samotném Rakousku i Německu byl anšlus vítán s velikým ohlasem, například v Gmündu prošlo údajně mnoho průvodů za zvuku kostelních zvonů a provolávání hesel „*Heil Hitler*“ a „*Es kommt der Tag*.“³² Zprávy dále mluví o podivuhodné proměně, kdy se ze dne na den z obyčejných Rakušanů stali sympatizanti a voliči SdP. Vzrušené diskuse a debaty na sebe nenechaly dlouho čekat. Nervozita ve společnosti se dobře odráží na stránkách tisku.³³ Jako už po několikáté se dozvídáme jakou máme silnou a na vše připravenou armádu a jak naše klidná a rozvázná reakce na nenadálé události imponuje okolnímu světu a hlavně Německu. Je neustále připomínáno naše dokonalé pohraniční opevnění a vzpomíná se na slávu a statečnost československých vojáků za první světové války a při této příležitosti se vyzdvihuje i schopnost armády naší současné. Jako příklad účinnosti materiálně i morálně připravené defenzivy se uvádí válka ve Španělsku. Nebude trvat dlouho a jakkoliv připravená defenziva bude překonána ofenzivou nejen ve Španělsku, ale i později během velké války. Pokračují tedy zprávy, ve kterých jsou citováni zahraniční odborníci, kteří samozřejmě vysoce hodnotí naši vojenskou připravenost, což má za následek optimistické konstatování, že Československo není bezprostředně ohroženo a není tak žádného důvodu ke znepokojení. Přes tyto nebojácná prohlášení se však panuje směrem k našemu německému sousedu zvýšená ostražitost. Jedním z opatření je tzv. cvičení CPO, kdy v polovině měsíce mělo dojít k několika cvičným náletům, které měli prověřit připravenost obyvatelstva.³⁴ Výsledkem byla nakonec málem fraška, neboť např. v Českých Budějovicích došlo k přeletu jediného bombardovacího letadla, které shodilo na město jedinou kouřovou pumu.³⁵

Komentuje se také nynější situace Německa. To se podezřívá, že chce uzurpovat všechny slabé státy v okolí a mezi nimi v první řadě Československo. Očekává se, že Německo se nyní bude snažit uklidnit situaci a nebude mít zájem dráždit Evropu. Ve vztahu Německa k Československu se poukazuje na existenci společného zájmu žití v míru. Československo v očích Německa bylo vždy zahrnováno do skupiny cizích států s německými menšinami, narozdíl od Rakouska, které za německou zem a ne cizinu bylo považováno. To je uváděno jako argument, proč není důvodu k předčasným obavám. Tisk se snaží navodit dojem, že nynější Německá říše po splynutí s Rakouskem není jen nebezpečím pro Československo, ale

³² Českobudějovické noviny, 22. 3. 1938.

³³ Jihočeské listy, 16. 3. 1938. Dnešní postavení Československa.

³⁴ Jihočech, 10. 3. 1938.

³⁵ Českobudějovické noviny, 29. 3. 1938.

také pro ostatní státy jako třeba Maďarsko, Jugoslávie, Polsko a v první řadě pro Itálii³⁶ (zde se ukazuje naprosté nepochopení ve vývoji německo-italských vztahů a nepochopení směru evropského politického vývoje, neboť Itálie je doposud brána za protiváhu Německa). Také se doufá v rozhodnější angažovanost Velké Británie, za nynějšího měnicího se mocenského uskupení ve prospěch Německa, které se tak pomalu stává pro starou námořní velmoc novým imperiálním konkurentem. Ostatně k anšlusu Rakouska se tisk vrací po celý zbytek měsíce.³⁷ Opakuje přitom důvody proč je vyloučeno, aby Německo cokoliv podniklo proti Československu. Upozorňuje se na to, že v takovém případě by se jednalo o útok, proti němuž jsme zabezpečeni nejenom vynikající armádou, ale i silnými spojenci. Všeobecně se má za to, že anšlus Rakouska byl posledním ústupkem říši na evropské pevnině. Pod dojmem německého prohlášení o ochraně všech Němců žijících mimo hranice říše, se očekává zesílená spolupráce mezi zeměmi, kterým především toto poselství bylo určeno.

Nad příčinami nynější situace se ve svém článku pozastavují Jihočeské listy.³⁸ Nejprve jsou podrobeny kritice velmocí za to, že zakázaly po první světové válce spojení Rakouska a Německa a poté že činily překážky rozvoji jejich hospodářských vztahů. To způsobilo těžkou duchovní krizi v Německu, které využil Adolf Hitler se svou novou naukou a byl úspěšný. Doufalo se, že nový režim v Německu přispěje k upevnění samostatnosti katolického Rakouska. Opak však byl pravdou a politickými otřesy se zmítalo samo Rakousko, zatímco Německo den ode dne sílilo. Zavraždění představitele starorakouské myšlenky, Dollfusse a poté snaha jeho nástupce Schuschnigga najít podporu nejprve u Vatikánu a poté u dělnických vrstev, vedla k řadě otřesů a začínalo být jasné, že Rakousko se neobejde bez podpory ze zahraničí, má-li se ubránit rostoucímu vlivu Německa. Konstatuje se, že bez podpory Itálie, která dříve ač oporou Rakouska, nyní v určitých ohledech závislá na Německu, zůstalo Rakousko osamoceno a tudíž Německu vydáno napospas. Nerušený rozmach Německa je přičítán sporům mezi Velkou Británií a Francií a později obou těchto velmocí s Itálií o její koloniální ambice v oblasti Středozemního moře a Afriky. Roztržky velmocí využil Hitler velmi obratně a poté co pod záminkou obsadil Porýní, plně vyzbrojil svou armádu a vytvořil bojovou osu Berlín-Řím. K jeho úspěchu přispěly také vnitřní krize západních mocností, zejména Francie, dále pak zmatek vyvolaný válkou ve Španělsku, japonským pronikáním do Číny a habešským konfliktem. Na závěr se vyzívá k soustředění veškeré energie k odvrácení

³⁶ Jihočeské listy, 16. 3. 1938.

³⁷ TAMTÉŽ. Politické zprávy.

³⁸ TAMTÉŽ, 19. 3. 1938. Zánik Rakouska.

možných důsledků již hotové události (anšlus Rakouska). Konec března pak uzavírá zpráva o sloučení křesťanských sociálů s Henleinovou stranou.³⁹

3.4 Duben

Stále opakované téma připojení Rakouska k Německu s důsledky z toho vyplývajících se objevuje v tisku i na počátku dubna. Spekuluje se o ochlazení italsko – německých vztahů a s potěšením se konstatuje, že Itálie, stejně jako Polsko a Jugoslávie, jsou si vědomi hrozícího nebezpečí ze strany Německa a tudíž je očekávána jejich vzájemná spolupráce.⁴⁰

Daleko větší rozruch, ne-li sensaci, způsobila reakce Vatikánu na události, které kvapně převedení rakouských zemí do Německa provázely. Má se na mysli hlavně chování rakouských biskupů, kteří v čele s kardinálem Innitzerem udělali podivuhodný veletoch. Je uváděno, že zatímco za minulého režimu byli biskupové a církevní činitelé obecně, protektory a inspirátory odporu proti Třetí říši a domácímu nacismu, po převratu se z nich stali rázem největší „Pangermáni“, kteří s radostí vítají v Hitlerovi svého vůdce. O samotném kardinálu Innitzerovi se píše, že „*zdvihá dnes ruku a volá „Heil Hitler“ tak, že by to žádný ze stranických podvůdců nedovedl lépe.*“⁴¹ Poukazuje se i na horlivost biskupů s jakou vyzívali k účasti na volbách a s jakou vervou nabádali hlasovat ano. Zprvu se mělo za to, že toto počínání se děje se souhlasem církve a jejím nejvyšším vedením v Římě a dokonce už se ohlašovala Hitlerova návštěva u papeže za jeho římského pobytu plánovaného na příští měsíc. Hledali se údajně také kompromisní plány mezi katolicismem a nacismem. Nyní se s určitým zadostiučiněním prezentuje v tisku oficiální reakce Vatikánu, který ve svých projevech odmítá nést odpovědnost za činy episkopátu rakouského, které považuje za vzdálené od opravdové služby vlasti i lidu podle zásad Kristových. Dokonce se o vinících mluví jako o věrolomných a špatných pastýřích. Na tuto událost se pohlíží jako na souboj dvou protikladných principů, či jak se píše v Jihočeských listech, „*boj o duši německého katolíka*“.⁴² Na celé události je nejpozoruhodnější to, že se jedná o ojedinělý případ v moderní době, kdy římská církev otevřeně vystoupila proti části své vlastní organizace.

Zahraniční žurnalistika se v této době zabývá podle Jihočeských listů spekulacemi o tom, co by dělala Francie v případě napadení Československa. Jako reakci na podobné

³⁹ Jihočeské listy, 30. 3. 1938. Aktivisté z aktivity

⁴⁰ TAMTÉŽ, 6. 4. 1938. Dalekosáhlé důsledky anšlusu.

⁴¹ TAMTÉŽ.

⁴² TAMTÉŽ.

dohady otiskuje názor francouzského publicisty W. d'Ormessona, který v Le Figaro ze dne 10. dubna na tutéž otázku odpovídá v tom smyslu, že Německo by se rozhodlo vojensky zakročit proti Československu jen tehdy, kdyby se rozhodlo k evropské válce. Nepřímo tak naznačuje, že Francie by se v případě agrese postavila na stranu Československa. V odpovědi na otázku, zda se Německo odhodlá k evropské válce, d'Ormesson poznamenává: „*odpověď na tuto otázku závisí na nás, na naší vnitřní situaci a od naší diplomatické akce*“.⁴³ K válce o Československo nakonec nedošlo, to když diplomatická akce západních spojenců nejen neodpustitelně zklamala, ale sama Hitlerovi bez boje dala to, co nemělo být získáno bez evropské války (viz. výše).

Další zprávy už jen telegraficky. Na pozadí nejnovějších událostí opět slíhají hlasy, volající po účinnější propagandě s čímž nepřímo souvisí úvahy o dalších cílech německé politiky. K 21. dubnu se vztahovalo 20. výročí první vzájemné československo – italské smlouvy, díky níž tehdejší naše legie mohly vstoupit v praktickou činnost. K tomuto výročí vyšel v Jihočeských listech děkovný článek, který má vyjadřovat bezmeznou úctu a vděčnost Itálii.⁴⁴ Nedlouho poté se v tisku objevuje zpráva o našem souhlasu s italským zábořem Habeše,⁴⁵ čímž následujeme příkladu ostatních států tzv. Malé dohody.⁴⁶ Je to zcela nepokrytá snaha o naklonění Itálie. Neustále se argumentuje italským zájmem ve středoevropské oblasti a stále je Itálie u nás chápána jako možná opora proti „Velkému Německu“. V tomto případě bylo přání otcem myšlenky, jak nám ostatně nemilosrdná realita za necelý půlrok ukáže.

Velkým dubnovým tématem celospolečenským, byl sjezd SdP v Karlových Varech, který se konal 24. dubna. Zde Konrád Henlein vyhlásil osmibodový program tzv. karlovarské požadavky ve kterých mimo jiné požaduje úplné zrovnoprávnění německé menšiny s českým národem, vytvoření uzavřeného německého národního území s německou samosprávou a úplnou svobodu přiznání se k německému národu a k „německému světovému názoru“, tedy k nacionálnímu socialismu. Dále Henlein zdůraznil, že předložený program je minimální, čímž naznačil úsilí o připojení požadovaného autonomního území k říši. Minimálními požadavky SdP a odhadováním jejich požadavků maximálních se zabývají Jihočeské listy,⁴⁷ stejně tak jako reakcí našich politiků i velmocí Francie a Velké Británie.⁴⁸ Ve své reakci na Henleinovu řeč, došlo ke shodě všech našich demokratických stran na tom, že jeho požadavky jsou mimo diskusi, neboť by rozdělením státu na autonomní části došlo k jeho postupnému

⁴³ Jihočeské listy, 16. 4. 1938. Politické zprávy. Zajímavý hlas francouzského publicisty.

⁴⁴ TAMTÉŽ, 23. 4. 1938. Politické zprávy. Jsme vděční Itálii.

⁴⁵ TAMTÉŽ.

⁴⁶ Velká Británie a Francie však zábor Habeše neuznala.

⁴⁷ Jihočeské listy, 7. 5. 1938. Karlovarské požadavky SdP. Jsou prý minimem – tedy co ještě?

⁴⁸ TAMTÉŽ, 30. 4. 1938. Politické zprávy. Zájem o Československo.

zániku. Panuje přesvědčení, že naši němci po nás žádají autonomii nikoliv proto aby si uspořádali svůj život po svém, ale aby při první příležitosti proklamovali své sjednocení s říší. Dle našeho tisku vyvolaly Henleinovy požadavky ve Velké Británii i Francii a Československo se ocitá v popředí zájmu obou velmocí. Ač z londýnských anglo-francouzských porad nevyplyne žádné závazné ujednání o ochraně celistvosti Československa, očekává se posílení pozic našeho státu. V této souvislosti se také píše o rostoucím projevu sympatií anglického veřejného mínění, které v spolu s anglo-francouzskou vojenskou spoluprací a usilovným komplexním zbrojením obou velmocí, vede k optimistickým závěrům ohledně vývoje situace, která se zdá být pro nás den ode dne příznivější.

3.5 Květen

Oproti tomu článek v Jihočeských listech z 11. května musí působit jako studená sprcha. Píše se v něm o slyšení francouzského a anglického velvyslance v Praze u našich ministrů v záležitosti našich němců. Ze schůzky vyplynulo, že se československá vláda má s Němci u nás dohodnout, nemá-li být příčinou světové války. Není třeba dodávat, že to znamenalo vítězství pro sudetské němce, jak je ostatně patrné i z jejich tisku,⁴⁹ ve kterém je návštěva velvyslanců u vlády pokládána za demarché, čili jakýsi první výhrušný krok či hrozící prst. Ostatně i náš tisk přiznává, že optimismus z minulého týdne byl předčasný. Pocit zklamání, překvapení a křivdy dostatečně vyjadřuje následující konstatování: „*tak se nám mohou němečtí spolukrajané vyšklebovat, že jsme to dostali právě z míst, odkud jsme čekali jedničku za dobré chování v menšinové otázce.*“⁵⁰

Touto dobou však v souvislosti s blížícími se volbami do obecních zastupitelstev začaly propuknout v pohraničí nepokoje umocněné ještě přesuny německých vojsk a jejich koncentrací v blízkosti československých hranic. To přimělo vládu 20. května k vyhlášení částečné mobilizace povoláním odborníků a jednoho ročníku záložáků.⁵¹ Rychlý a vysoce organizovaný průběh částečné mobilizace a její mezinárodní ohlas odradili Německo od jakékoliv akce.⁵²

Na konci měsíce již panoval v republice opět klid, nepočítáme-li propagandistické útoky německého rozhlasu a novin. S jedním takovým polemizuje středeční vydání

⁴⁹ Die Zeit, Sudetendeutsche Zeitung aj.

⁵⁰ Jihočeské listy, 11. 5. 1938. Sloupek časový. Demarché nebo jen přátelská návštěva?

⁵¹ Alexandr ORT, *Evropa 20. století*, Praha 2000, s. 90.

⁵² Jihočeské listy, 21. 5. 1938.

Jihočeských listů.⁵³ Jde o to, že Němci využili informace o přírůstku socialistických a komunistických hlasů v Praze, aby nás poté mohli prezentovat jako „bolševické hnízdo“⁵⁴ v Evropě. Náš tisk to vidí jako pokus odvrátit od nás Anglii, spoléhaje přitom na jejich strach z bolševismu. Zároveň se mluví o tom, jak Berlín skrze SdP naléhá na československou vládu, aby zrušila spojeneckou smlouvu se SSSR. To je vnímáno jako pokus zbavit Československo svého posledního spojence, aby pak Sudety mohli být připojeny k říši stejně jako Rakousko – procházkou. Na hrozbu připojení českého pohraničí, reaguje tisk takto: „*my nejsme Rakousko*“ a dále „*kdyby koneckonců dospěly poměry v kritické stadium, že to rozhodně nebude „procházka“, jak si v Berlíně snad anšlus Sudetenlandu představují. Je-li nás třeba jen deset milionů a Němců padesát, šedesát nebo sedmdesát, pak je to jen lépe pro nás, protože v bažantnici se vždycky lépe a s lepším zdarem střílí.*“⁵⁵ Poměry nakonec do kritického stádia došly, ale v té chvíli nám už nebyla dána příležitost k obraně své vlasti. Bojovými kvalitami se naši vojáci proslaví až později jako součást zahraničních armád, stejně jako jejich předchůdci legionáři v první světové válce. A stejně jako oni si získají úctu a respekt svých spolubojovníků.

3.6 Červen

V červnovém regionálním tisku můžeme pozorovat obavy z rostoucí agresivity henleinovské opozice po obecních volbách.⁵⁶ Dále se můžeme dočíst o propuštění příslušníků záloh mezi 14. a 17. červnem 1938, povolaných k částečné mobilizaci v československém pohraničí.⁵⁷ A je pro tento měsíc z politických událostí vše.

3.7 Červenec

Červenec je ve znamení stupňující se německé kampaně proti Československu, která měla za cíl zdiskreditovat ho jakožto připravovatele válečného konfliktu.⁵⁸

Náš regionální tisk se však více věnuje návštěvě předáka SdP Konráda Henleina u svého přítele s stoupence Karla Georga Buquoye v Nových Hradech.⁵⁹ Během jeho cesty po

⁵³ Jihočeské listy, 25. 5. 1938. Sloupek časový. Mají nás tam, kde nás chtěli mít?

⁵⁴ TAMTÉŽ.

⁵⁵ TAMTÉŽ.

⁵⁶ Srov. například červnová čísla Českobudějovických novin, Jihočeských listů, Stráže lidu, Republikána a jinde.

⁵⁷ Českobudějovické noviny, 14. 6. 1938.

⁵⁸ Věra OLIVOVÁ, *Zápas o Československo*, Praha 1992. s. 31–32.

buquoyském panství ho mohutně vítaly davy hlavně jeho německých spoluobčanů. Vyvrcholením jeho cesty byla návštěva na u této příležitosti bohatě vyzdobeném buquoyském zámku. Večerní hostiny se pak zúčastnily i někteří šlechtici, mezi nimi kněžna Lobkowitzová nebo i okresní vedoucí SdP v Nových Hradech M. Soukup.

Henleinova návštěva byla jedním z důvodů, který přispěl k opětovnému neklidu na jihu Čech. To se projevilo vzrůstajícím počtem oboustranných provokací.⁶⁰

Bezesporu velkou událostí tohoto měsíce byl X. všesokolský slet, který začal 2. července na Strahovském stadionu. Hromadná vystoupení cvičenců sledovalo až 200 000 diváků.⁶¹ Symbolicky představoval tento jeden z největších všesokolských sletů poslední větší demonstrací jednoty a odhodlanosti národa před záříjovými událostmi.

3.8 Srpen

Srpnový měsíc se nesl v politických kruzích ve znamení očekávání návštěvy lorda Waltera Runcimana, který měl jako prostředník posoudit situaci německé menšiny v Československu. Byla to reakce britské a francouzské vlády na úspěšně provedenou částečnou mobilizaci a jednoznačné poselství X. všesokolského sletu. Obě země se snažili odradit Československo od obranných opatření, neboť se obávaly válečného střetnutí, ve kterém by velmi obtížně mohli zůstat stranou. Samotný lord Runciman byl už starý muž, který nebyl ani odborně vybaven (byl to odborník na Indii) na úkol, před který byl postaven. Během svého pobytu v Československé republice se stýkal hlavně s Němci, kteří k němu měli přístup skrz německou šlechtu v Čechách.⁶² Není proto divu, že postupem času se stal obhájcem henleinovských požadavků u československé vlády. Jeho naprostá nekompetentnost se nejvíce ukázala při jeho návrhu, aby se rozhodčím mezi československou vládou a henleinovci stal sám Hitler!⁶³ Ze závěru jeho zprávy pro britskou vládu jednoznačně vyplynulo, že soužití Čechů s Němci v jednom státě není možné.

Střety názorové a někdy i fyzické mezi českým a německým obyvatelstvem pokračovaly i během návštěvy britského politika. Opět se vynořila diskuse ohledně propagandy. Známý český továrník Dr. J. A. Baťa se v této souvislosti vyjádřil takto:

⁵⁹ Jihočeské listy, 2. 7. 1938.

⁶⁰ Např. Českobudějovické noviny, 19. 7. 1938. , Republikán, 21. 7. 1938.

⁶¹ Českobudějovické noviny, 12. 7. 1938.

⁶² Jihočech, 25. 8. 1938.

⁶³ A. ORT, *Evropa*, s. 91.

„Propaganda je nutná. Čas spěchá. Jde o nejdražší hodnoty našich životů a možná i životů příštích generací a celého národa...“⁶⁴ Jak prorocká slova to byla!

V této souvislosti stojí za povšimnutí obvinění ČSR od říšskoněmecké propagandy z přeletů československých letadel nad územím Třetí říše. Přitom podle československých úřadů to byly naopak německá letadla, co soustavně narušovala československý vzdušný prostor. Jen do léta 1938 bylo zaznamenáno při nepovoleném přeletu nad územím Československa 74 německých letadel.⁶⁵

3.9 Září

Září znamenalo definitivní vyvrcholení několikaměsíčního zápasu o celistvé Československo. Na jedné straně sílilo hnutí na obranu republiky, na druhé straně stupňovali henleinovci provokační akce. 12. září pronesl Adolf Hitler na sjezdu NSDAP v Norimberku projev, ve kterém prohlásil, že sudetoněmecký problém je jeho posledním požadavkem v Evropě. Tisk se při hodnocení norimberských projevů pozastavuje především nad útočnou řečí Göringa, který nešetřil ani sprostých slov na adresu ČSR (v čemž pokračovali i další řečníci). Také si všímá symbolického poselství, které měl sjezd zvěstovat. Především korunní klenoty Svaté říše římské národa německého v sobě skrývaly odkaz na říši franskou, dědičky říše římské. Podle teorie přenosnosti světovládní moci se Hitler se svou Třetí říší cítil být jejich pokračovatelem se všemi důsledky co z toho vyplývají. Ostatně tato vyřčená slova to vystihují dostatečně: „*Heute gehört uns Deutschland und morgen die ganze Welt!*“⁶⁶ Hitlerův projev zapůsobil jako signál k protistátnímu puči a v pohraničí došlo k nepokojům organizovaných na pokyn z Berlína henleinovci. Při těchto nepokojích bylo v některých pohraničních oblastech vyhlášeno stanné právo. Puč byl rezolutně potlačen a jeho vůdci uprchli do Německa (z oblasti jižních Čech to byl například známý budějovický továrník Hans Westen nebo Karel Georg Buquoy a ještě někteří další).⁶⁷ Za hranicemi se pak začali organizovat ozbrojené dobrovolné oddíly Sudetendeutsches Freikorps. Přibližně ve stejnou dobu přerušil Henlein jednání s českou vládou, ačkoliv už její čtvrtý návrh na řešení menšinové otázky přijímal téměř všechny požadavky jeho karlovarského programu. Místo toho začal požadovat odtržení českého pohraničí a jeho včlenění do Německa pod heslem

⁶⁴ Republikán, 1. 8. 1938.

⁶⁵ TAMTÉŽ, 11. 8. 1938.

⁶⁶ Jihočeské listy, 17. 9. 1938. ..ani dne – ani hodiny. Živá otázka – mrtvý bod. Hitler vrhá kostky.

⁶⁷ Českobudějovické noviny, 20. 9. 1938.

„Heim ins Reich“ (Domů do Říše).⁶⁸ V této době předložil britský ministerský předseda Neville Chamberlain Hitlerovi nabídku k návštěvě v Německu s možností projednat sporné otázky. Setkání obou státníků se uskutečnilo 15. září 1938 v Berchtesgadenu. Adolf Hitler tam předložil Nevillu Chamberlainovi požadavek odstoupení československého pohraničí Německu. Britský premiér byl odhodlaný zabránit možnému ozbrojenému konfliktu i za cenu, že uspokojí Hitlerovy požadavky na úkor někoho jiného. Nepřekvapí proto, že se nepostavil proti Hitlerovým požadavkům, ale pouze si vyžádal čas na konzultace britské a francouzské vlády a lorda Runcimana. A právě 16. září mise lorda Runcimana opustila Československo. Ve stejný den zakázala vláda činnost SdP.

Vážnost politické situace vrcholila. Na základě Hitlerových požadavků, které vyplynuly ze schůzky v Berchtesgadenu a na základě závěrů Runcimanovy zprávy, vypracovala britská a francouzská vláda plán na odstoupení pohraničních oblastí Německu. V podstatě to byly německé požadavky prezentované jako britsko–francouzské návrhy. Plán spočíval v tom, že všechny okresy, kde 75% obyvatel volilo SdP, by připadly Německu, okresy, kde 50% obyvatel volilo SdP, by měly autonomii v rámci ČSR. Nevylučovaly se ani změny na maďarských a polských hranicích. Tyto nové hranice měly být garantovány velmocemi a okolními státy.⁶⁹ Tento plán byl ultimativní formou předložen 19. září československé vládě. Ta ale odmítla. Nátlak však přitvrdil a z 20. na 21. září došlo k společné demarši britského a francouzského velvyslance u prezidenta Československé republiky. Bylo mu sděleno, že pokud nepřijme československá vláda tyto návrhy, nemůže potom počítat s pomocí ze strany západních mocností v případě konfliktu s Německem. Po tomto nátlaku vyslovila vláda 21. září v šest hodin ráno souhlas s „návrhem“ na odstoupení požadovaných území. Když však byli s tímto rozhodnutím seznámeni občané, došlo k protestům, které přerostly v ohromné demonstrace po celé republice. Jihočeské listy i Českobudějovické noviny zachytily průběh manifestace pro republiku v Českých Budějovicích, která byla svolána 22. 9. 1938 v 17 hodin na Masarykovo náměstí.⁷⁰ Manifestaci svolaly politické strany v tomto případě Komunistická strana, Německá strana sociálně demokratická, Československá strana národně socialistická, Československá strana středostavovská, Národní sjednocení, Československá strana republikánská a Československá strana sociálně demokratická. Na náměstí se sešel dvacetitísícový dav a slova se ujali např. bývalý legionář E. Balatka, starosta města Dr. A. Neuman, brigádní generál B. Neumann a jiní. Ve své řeči požadovali odstoupení vlády a

⁶⁸ A. ORT, *Evropa*.

⁶⁹ Jihočeské listy, 24. 9. 1938 a jinde.

⁷⁰ Jihočeské listy, 24. 9. 1938; Českobudějovické noviny, 25. 9. 1938.

odhodlání obrany republiky. Jinak vše ale proběhlo v klidu a disciplinovaně, že snad ani nebyl nutný závěrečný apel starosty Neumana, vyzývající k zachování klidu a pořádku. Události v Českých Budějovicích se dají přenést na zbytek republiky. Například v Praze svolal Výbor Na obranu republiky, spoluzaložený Ladislavem Rašínem (syn Aloise Rašína), manifestaci před Rudolfinum, kam poté přišlo asi čtvrt miliónu lidí.

Výsledkem těchto manifestací byl pád Hodžovy vlády. Nedlouho na to večer 22. září byla jmenována nová - úřednická - československá vláda generála Jana Syrového. Ohlasy tisku byly velmi pozitivní stejně tak jako veřejnosti, u které jmenování generála premiérem vzbuzovalo novou naději, že se republika bude bránit. Kromě něj ve vládě zasedli: Dr. Kamil Krofta (ministr zahraničí), Dr. Jan Černý (ministr vnitra), Dr. Josef Kalfus (ministr financí), Dr. Engelbert Šubrt (ministr školství a národní osvěty), Karel Dunovský (ministr pošt a telegrafů), Dr. Vladimír Fajnor (ministr spravedlnosti), Dr. Jindřich Kamenický (ministr železnic), Dr. Jan Janáček (ministr obchodu a průmyslu), Dr. Stanislav Mentl (ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy), Dr. Josef Fritz (ministr unifikací), Dr. Bedřich Horák (ministr sociální péče), Dr. ing. Eduard Reich (ministr zemědělství), div. gen. ing. František Nosál (ministr veřejných prací) a bez portfeje Dr. Petr Zenkl, Dr. Stanislav Bukovský, ing. Hugo Vavrečka, od 24. 9. 1938 dr. Imrich Karvaš a Matúš Černák.⁷¹ V pozadí však nadále rozhodovali představitelé politických stran kteří tvořili vládu a prezident Beneš.

22. září se Chamberlain podruhé sešel s Hitlerem, tentokrát v Bad Godesbergu. Hitler uspokojený snadným průběhem, požadoval nyní uspokojit i nároky Polska v oblasti Těšínska a Maďarska na jižní straně Slovenska a Podkarpatské Rusi obydlené většinou maďarsky mluvícím obyvatelstvem. Překvapený Chamberlain se pokusil o kompromis, ale ten Hitler odmítl. V reakci na to, musela francouzská a britská vláda odvolat své doporučení československé vládě, aby nevyhlašovala mobilizaci.⁷² Vzápětí v pátek 23. září 1938 vyhlásil prezident Beneš okolo 22.30 hod., všeobecnou mobilizaci.⁷³ Znovu tak byly obsazeny pohraniční pevnosti a celém území a nastolen pořádek. Už to vypadalo, že vojenský konflikt je nevyhnutelný, když tu se Chamberlain opět vypravil za Hitlerem H. Wilsona ve snaze najít nevojenské řešení. 26. září Hitler ve svém projevu vyhrožoval, že jeho armáda provede do dvou dnů mobilizaci a vynutí si splnění svých požadavků válkou proti ČSR. Ve stejný den se také na všechny zainteresované obrátil americký prezident F. D. Roosevelt s výzvou k mírovému urovnání. To už také Francie provedla alespoň částečnou mobilizaci a Británie

⁷¹ Jihočeské listy, 24. 9. 1938 a jinde.

⁷² A. ORT, *Evropa*, s. 92.

⁷³ TAMTÉŽ.

poněkud nesmělou pohotovost v loďstvu. Nakonec však Chamberlain ustoupil a dopisem Hitlerovi oznámil, že může dostat vše podstatné bez jediného výstřelu. 28. září 1938 Chamberlain vyzval Mussoliniho a Hitlera, aby se spolu s Francií zúčastnili konference na níž by hledali východisko z nynější krize. Mussolini se ujal role prostředníka a na Hitlerovo pozvání se setkali představitelé čtyř velmocí 29. 9. 1938 na konferenci v Mnichově. Británii zastupoval premiér Neville Chamberlain, Francii premiér Edouard Daladier. Text dohody na které se měli všichni shodnout, oficiálně předložil Mussolini, ale ve skutečnosti byl vypracován německým ministerstvem zahraničí tak, jak si Hitler přál. Dohoda byla podepsána 30. září v 1 hodinu ráno, ovšem s datem 29. září 1938.⁷⁴ O všem bylo rozhodnuto bez účasti Československa, o jehož území se jednalo. To mělo možnost výsledek ujednání buď přijmout a nebo se postavit německé ozbrojené moci bez naděje na pomoc od ostatních velmocí, zejména svého někdejšího hlavního spojence Francie. V situaci, kdy Československo zůstalo osamocené a diplomaticky izolované, nezbývalo vládě jiné řešení než se diktátu podřídit. Československo bylo tímto povinno odstoupit ve dnech od 1. do 10. října podle přiložené mapy určené území, z něhož měli Češi buď odejít nebo si eventuálně zajistit možnost pobytu.⁷⁵

Ratifikací mnichovského diktátu bylo Československo vydáno zcela napospas Německu. Přišlo o rozsáhlé průmyslové oblasti i o většinu opevnění, které se právě nacházely v záborových oblastech. Následovalo odstoupení části Těšínska Polsku, které hned 30. září předložilo Československu ultimatum. Tímto dnem také začíná tzv. období druhé republiky.

3.10 Říjen

Probuzení do prvního říjnového dne nebylo příjemné. Lidé mohli pozorovat stahující se československou armádu z hraničních pásem,⁷⁶ které vzápětí začali obsazovat jednotky wehrmachtu, v jižních Čechách konkrétně 7. armádní sbor pod velením generálplukovníka rytíře von Leeba.⁷⁷ Nebylo přitom vzácností, když se naše ustupující jednotky střetli s henleinovci se to stalo například v Českém Krumlově. Zároveň se množily zprávy o uprchlících ze zabraného území i o silném nátlaku nacistů na české občany, kteří zůstali

⁷⁴ A. ORT, *Evropa*, s. 92.

⁷⁵ Týkalo se především smíšených manželství a rodin.

⁷⁶ Českobudějovické noviny, 20. 9. 1938.

⁷⁷ TAMTÉŽ, 4. 10. 1938.

v záboru. V případě jihočeského regionálního tisku je nejčastěji zmiňován Český Krumlov.⁷⁸ Obecně se ale dá říci, že se tisk snaží občany povzbuzovat. Poukazuje na to, že ještě není nic ztraceno a že je důležité, aby se v zvláště v této těžké době národ semknul a ukázal svou sílu.⁷⁹ Tento měsíc není měsícem velkých politických témat. O všem podstatném rozhodly události měsíce minulého. Nyní se národ probouzí do nové reality. Jedinou výjimkou je rezignace dr. Edvarda Beneše (pod nátlakem Německa) na prezidentský úřad 5. října 1938 a jeho odchod do emigrace. S tím souvisí i ustavení nové vlády v jejímž čele zasedl agrárník Rudolf Beran, který se stal také předsedou ustavené Strany národní jednoty, která se prohlásila za vedoucí státní stranu.

3.11 Listopad a závěr roku 1938

Nastávající listopadový čas a jeho nevlídné počasí jen dokreslovalo stejně nevlídného a těžkého ducha doby. S bezmocností bylo možno sledovat, jak italský a německý ministr zahraničí 2. listopadu v tzv. Vídeňské arbitráži, za neúčasti Británie a Francie, přiřkli Maďarsku vše, oč žádalo tzn. jižní území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Byla to další rána Československu, které tak muselo během několika týdnů odstoupit území o rozloze 41 098 km² s pěti milióny obyvateli, z nichž jeden milión byly Češi a Slováci (ti museli vydané území většinou opustit).⁸⁰

Neblahým znamením pro budoucnost je počínající přizpůsobování domácí politiky, politice říšsko německé. Je to vidět i na nově ustavené vládě Rudolfa Berana, ze které byly vyloučeny osoby vyloženě nepřátelské vůči Němcům.

Od 19. listopadu byl také přijat nový název státu Česko – Slovenská republika a také téhož dne byla schválena ústavními zákony autonomie Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Novou vlnu nadějného očekávání vyvolala volba nového prezidenta, kterým se stal 30. listopadu 1938 JUDr. Emil Hácha, dosavadní prezident Nejvyššího správního soudu a rodák z jihočeských Trhových Svinů. Pocity a reakce ze zvolení nového prezidenta uvádí Stráž lidu: „československý lid uvítal zvolení dr. Emila Háchy s netajenými sympatiemi. Řekněme přesněji, s pocitem úlevy a naděje. Je to soudce, ochránce řádu, práva, spravedlnosti. A pokud víme o něm, ochránce nestranný, tvrdý a neúprosný.“⁸¹ V podobném duchu bylo na nového prezidenta nahlíženo i v ostatních periodikách. Jak se nakonec ukázalo, nový

⁷⁸ Stráž lidu, 28. 10. 1938.

⁷⁹ Srov. Jihočeské listy a jiné.

⁸⁰ A. Ort, *Evropa*.

⁸¹ Stráž lidu, 2. 12. 1938.

prezident nenaplnil naděje v něj vkládané. Je třeba si však položit otázku, zda by i sebesilnější a schopnější jedinec dokázal udělat něco víc.

4. Příčiny a důsledky Mnichovské krize

Hned na začátku je dobré si říci, co z obecného hlediska dohoda z Mnichova znamenala ve svém důsledku. Podepsáním dohody z Mnichova byl zatlučený pomyslný poslední hřebíček do rakve tzv. kolektivního bezpečnostního systému, o což systematicky Hitler usiloval od svého nástupu k moci. A právě rozbití bezpečnostního systému umožnilo Hitlerovi zahájit druhou světovou válku, ke které by jinak nemuselo dojít.

Za příčinu „Mnichova“ by se dal označit v určitých aspektech rozporuplný versailleský systém. Tímto složitým problémem se konkrétněji budeme zabývat v následující kapitole, nyní snad postačí když řekneme, že z mnoha příčin neúspěšné pokusy o udržení statusu quo poválečného uspořádání, měly za následek vzestup tzv. revizionistických států. Následoval „zápas“ mezi obhájci versailleského uspořádání a revizionisty vedoucí k Mnichovu a končící dočasným vítězstvím posledně jmenovaných.

4. 1 Evropský politický vývoj v období před Mnichovem

První světová válka, jakožto dosud nejkrvavější válka v dějinách lidstva vedla vítězné státy k rozhodnutí již nikdy nepřipustit její opakování. Většina válek končí mírovými smlouvami, neboť bez nich by nebyly plně ukončeny. Mírové smlouvy ve většině případů stvrzují vítězství jedné a porážku druhé strany. Přes veškerou snahu se tomuto stereotypu nevyhnula ani versailleská mírová smlouva, postavená na principech amerického prezidenta Wilsona. Wilsonův program podporující národní stát a souhlasící se zrušením nadnárodních jednotek a na druhé straně založení Společnosti národů jakožto instituce, která měla za cíl oslabovat státní partikularismus, působilo do jisté míry paradoxně. Samotný základ Wilsonovy koncepce tzn. právo národů na sebeurčení, se nepodařilo hlavně v prostoru střední a východní Evropy důsledně aplikovat. To bylo později jedním ze zdrojů budoucích potíží, neboť tento systém - byť morálně spravedlivý - přinášel vítězům výhody na úkor poražených a tak to mělo trvat co nejdéle (status quo). Versailleský systém se vyznačoval dvěma hlavními znaky jenž byly mír a demokracie a které vtělil do nedotknutelné doktríny.⁸²

⁸² Pochopitelně poražené Německo mělo zcela jiný názor. Pro Německo znamenalo poválečné uspořádání pokoření. Válkou ztratilo rozsáhlá území, což vedlo společně s dalšími podmínkami spojenců k německému ponížení. Když se k tomu přidružily ještě hospodářské problémy, nastaly v Německu ideální podmínky pro vzestup totalitních sil, v tomto případě nacistů.

Vznik Společnosti národů měla být nová naděje pro Evropu.⁸³ Vítězné mocnosti doufaly, že skrz Společnost národů budou prosazovat demokratizaci světa. Hlavním úkolem Společnosti národů bylo zabraňovat válečným konfliktům, avšak postupem času se čím dál více omezovala pouze na udržování statu quo, v čemž měla stejně malý úspěch jako jednotlivé státy, kteří byly jejími členy.⁸⁴ Čím více se tento řád stával protikladem skutečného poměru sil, tím menší moc měla Společnost národů a také tím méně zvládala úlohu pro kterou byla vytvořena. Nyní si trochu přiblížíme vývoj předmnichovské politiky ve dvou nejvýznamnějších zemích ze strany obhájců versailleského systému.

4. 2 Politika Velké Británie

Po staletí se Velká Británie snažila uskutečňovat na evropském kontinentě svou tradiční politiku rovnováhy. Bylo to způsobeno tím, že její mocensko politické těžiště leželo mimo Evropu. Velká Británie byla světovou říší a tak na události nahlížela více z globálního pohledu, než ostatní státy. Po první světové válce však tradiční velmoci začaly ztrácet svou sílu, také díky obrovským hospodářským ztrátám způsobených válkou a poklesu obyvatelstva v některých zemích. V případě Velké Británie se jednalo hlavně o narůstající potíže uvnitř jejího impéria, díky nimž už jí nezbyvaly síly plně se věnovat evropským problémům. I jako největší námořní velmoci jí začali vyvstávat konkurenti. 12. listopadu roku 1921 začala Washingtonská konference, svolaná z iniciativy USA s cílem omezit námořní zbrojení.⁸⁵ Skutečný cíl USA byl vyrovnat se na moři Velké Británii a upravit vzájemné vztahy a poměr sil v oblasti Pacifiku. Mimo námořních otázek se také hovořilo o hospodářských a koloniálních problémech.⁸⁶ V této otázce došlo k potvrzení koloniálního statutu, ke kterému se připojily i USA. Hlavním dokumentem konference však byla dohoda o poměru námořních sil uzavřená 6. února 1922.⁸⁷ Tato dohoda pro Británii znamenala ztrátu monopolní nadvlády nad světovými oceány.

⁸³ Pakt Společnosti národů byl součástí versailleské smlouvy. Kongres USA ho však odmítl ratifikovat.

⁸⁴ Společnosti národů velmi uškodila neúčast Spojených států amerických. USA poté musely uzavřít s Německem zvláštní mírovou smlouvu.

⁸⁵ Konference se zúčastnilo pět velmocí, Francie, Itálie, Japonsko, USA, Velká Británie, dále Belgie, Čína, Nizozemsko a Portugalsko. Pozici Velké Británie posilovaly její dominia a Indie, které měly vlastní zastoupení.

⁸⁶ 13. prosince 1921 byla podepsána dohoda mezi Francií, Japonskem, USA a Velkou Británií, v níž se tyto státy zavazovaly hájit po dobu deseti let právo všech zúčastněných stran na ostrovní državy v Tichém oceáně. Tato dohoda nahrazovala dřívější britsko-japonskou smlouvu, která zaručovala Velké Británii práva v této oblasti.

⁸⁷ Poměr sil vymezen: Velká Británie-USA (5:5), Velká Británie-Japonsko (5:3), Velká Británie-Francie (5:1,75), Velká Británie-Itálie (5:1,75).

K velmocenským obtížím Velké Británie se přidala ve 30. letech ještě hospodářská krize, ke které se v této době začínala přidávat i čím dál větší konkurence USA na moři a tím pádem také na světových trzích. To mělo za následek, že se Velká Británie až do roku 1936 vyčlenila z hlavního politického dění na evropském kontinentě a dohled nad „mírem“ přenechala Francii.⁸⁸

4. 3 Bezpečnostní politika Francie

Francie se snažila své povinnosti ze všech sil dostát. Nespolehla se na kolektivní bezpečnostní systém Společnosti národů, ale začala budovat vedle toho svůj vlastní francouzský bezpečnostní systém. Tento měl být považován jako doplněk systému společnosti národů a jeho hlavní úloha mě být udržet tzv. status quo. Francouzský bezpečnostní systém však utrpěl vážnou trhlinu ve chvíli kdy se ukázalo, že USA zůstanou stranou.⁸⁹ Podobné to bylo i s Velkou Británií, která poskytla Francii jednostrannou garanci až poté, co došlo k okupaci levého břehu Rýna v roce 1936.⁹⁰ Tyto skutečnosti vedly Francii k obrácení se na drobné a střední státy evropského kontinentu. Postupně byly uzavřeny dohody s Polskem,⁹¹ Československem,⁹² Rumunskem,⁹³ Jugoslávií,⁹⁴ Sovětským svazem⁹⁵ a ze západoevropských zemí s Belgií.⁹⁶ Francouzský bezpečnostní systém byl doplněn ještě soustavami Malé dohody⁹⁷ a Balkánské dohody.⁹⁸ Tyto jednotlivé smlouvy však trpěly některými nepříjemnými neduhy. Ve většině případů se jednalo o smlouvy na bilaterální bázi mezi Francií a konkrétním státem. To se ukázalo problematické, neboť některé ze států vázané

⁸⁸ Francie získala hegemonní postavení na evropském kontinentě nejen díky výsledku první světové války v níž nesla největší tíhu bojů, nýbrž i v důsledku rozhodnutí Velké Británie. Šlo tu sice na první pohled o porušení „britské“ rovnováhy sil, na druhé straně ale Francie svým výsadním postavením na kontinentě nemohla ohrozit britské impérium.

⁸⁹ Schválení zabránil americký senát.

⁹⁰ Tato garance byla později nahrazena vyjádřením o vzájemné pomoci.

⁹¹ Obranný pakt uzavřený roku 1921, jehož součástí byla i tajná vojenská dohoda. Pakt stanovil dohodu o vzájemné pomoci při útoku neurčeného agresora, zatímco tajná vojenská dohoda zavazovala Francii k pomoci Polsku v případě útoku Německa či SSSR.

⁹² Dohoda o spojenectví a přátelství podepsána roku 1924 byla namířena proti případnému připojení Rakouska k Německu, proti restauraci Habsburků a Hohenzollernů a proti jakémukoliv narušení pořádku stanoveného mírovými smlouvami. Současně si Praha a Paříž vyměnily nóty o vojenské spolupráci.

⁹³ Dohoda o přátelství s Rumunskem byla uzavřena v roce 1926. Oproti předcházejícím dvěma dohodám, byla tato vedena v mezích stanov Společnosti národů. Součástí bylo i vojenské ujednání, ale jen s velice obecnými podmínkami.

⁹⁴ Smlouva s Jugoslávií uzavřená roku 1927, měla charakter pouze paktu o neútočení.

⁹⁵ Francie uzavřela se SSSR nejprve pakt o neútočení v roce 1932. V květnu roku 1935 byla sjednána mezi oběma státy smlouva o vzájemné pomoci.

⁹⁶ Vojenské spojenectví s Belgií uzavřené v roce 1920, bylo namířeno proti nevyprovokovanému německému útoku. Belgický král Leopold jej vypověděl 14. 10. roku 1936.

⁹⁷ Namířena proti maďarskému revizionizmu.

⁹⁸ Namířena proti bulharskému revizionizmu.

smlouvou k Francii, si nebyli vzájemně nakloněny např. Polsko a Československo.⁹⁹ Pomineme-li rozdílnost zájmů jednotlivých účastníků, pak tu byl ještě problém vnitřních politických systémů jednotlivých členů. Smlouvy měly vést k demokratizaci kontinentu, což bylo ale těžko možné, když z francouzských smluvních partnerů bylo jediné Československo parlamentní demokracií. Všechny tyto rozpory se staly později slabinami, vedoucí později svým dílem k nefunkčnosti a selhání tohoto systému, i když zprvu působil pevným dojmem.

Prvním promyšlenějším pokusem o zeslabení versailleského systému byl tzv. Pakt čtyř, s jehož myšlenkou vystoupil na podzim roku 1932 Mussolini. Dle jeho názoru mohli Francie, Itálie, Německo a Velká Británie řídit evropskou politiku daleko lépe než mnohočlenná Společnost národů. Pro Itálii by realizace tohoto plánu znamenala zařazení mezi evropské velmoci a pro Německo by to znamenalo možnou revizi dosavadních mírových smluv a celkové činnosti Společnosti národů. Zatímco Velká Británie nevyjádřila vyloženě odmítavý postoj, rezolutně proti se postavila Francie, která se v evropské politice opírala o status quo a jakákoliv jeho změna by byla v její neprospěch. Po složitých jednáních nakonec Pakt čtyř nebyl ratifikován, avšak jeho zásady přežívaly dál.

Itálie se ale nenechala odradit a dále pokračovala v krocích, které měli posílit její mezinárodní postavení. Jedním z nich bylo posilování hospodářských, ale i politických vztahů s Rakouskem a Maďarskem. Itálii s těmito státy spojoval nejen fašizující režim v Rakousku a reakční politika maďarské pravice, ale i zájem na revizi versailleského systému. Na jejich základě pak byly 17. března 1934 podepsány „Římské protokoly“ mezi výše zmíněnými státy. Kromě dosažení již zmíněné mezinárodní prestiže, se Itálie snažila vyrovnat se Francii a oslabit její spojenecké svazky ve střední Evropě a na Balkáně, především v rámci Malé dohody.

Dalším výrazným posílením nástupu fašismu do evropské politiky byl generálský puč ve Španělsku. Zatímco Velká Británie a Francie se rozhodli pro politiku nevměšování, Německo a Itálie zcela nepokrytě podpořily pučisty a svůj společný postoj v této otázce deklarovali mimo jiné dohodou z 25. října 1936 označovanou jako „Osu Berlín-Řím“. Neschopnost demokratických velmocí postavit se za legální vládu, znamenal její pád.¹⁰⁰ V Evropě tak bylo o další fašistickou zemi víc.

⁹⁹ Polsko v čele s maršálem Pilsudským dokonce uzavřelo smlouvu s Německem, proti kterému byla namířena polsko-francouzská dohoda.

¹⁰⁰ Za madridskou vládu se postavil jako jediný Sovětský svaz formou dodávky zbraní. Na druhou stranu pučisty podporovalo na 20 000 německých vojáků a letců z legie Condor a na 40 000 italských dobrovolníků, rozdělených do 4 divízi pod velením svých velitelů.

Vztahy mezi Itálií a Německem se nadále upevňovaly. Obě země se také zavázali bojem proti komunismu podepsáním „Paktu proti Kominterně“.¹⁰¹ Strachu z bolševismu využíval Hitler už během své cesty k moci a nyní znovu šáhl k této osvědčené taktice. Jeho argumenty padly u západních velmocí na úrodnou půdu. V roce 1937 do čela britské vlády nastupuje Neville Chamberlain jako reprezentant konzervativních finančně aristokratických kruhů. Za jeho působení dochází ještě k výraznějšímu prohloubení politiky appeasementu vůči fašistickým mocnostem. Chamberlain přistupuje na Hitlerovu argumentaci z obavy před bolševismem. Byl odhodlán dát přednost jedné diktatuře před druhou v domnění, že ta nacistická se vztahuje pouze na Německo a nechová celosvětové ambice. Z obavy před novými ztrátami jež by v případné válce Britské impérium utrpělo, byl ochoten i ke změně statu quo (samozřejmě mírovými prostředky). Francie se po obsazení Porýní stále více přimykala k Anglii, až se nakonec dostala zcela do vleku její zahraniční politiky. Nejlépe je toho dokladem anšlus Rakouska. Během jeho provedení, část francouzských ministrů projevila ochotu sáhnout k vojenským opatřením, podpoří-li ji Velká Británie. Ta však ústy svého ministerského předsedy Chamberlaina radila Rakušanům neklást odpor a stejnou radu měla i pro Francii. Výsledkem byla prakticky bezcenná francouzská nota odeslaná Hitlerovi.

Obsazení Porýní, znovuvyzbrojení Německa, anšlus Rakouska, to jsou jen některé události, které ukázaly na slabost Francie jako velmoci. Její přílišná závislost na Velké Británii ji připravila o jediného opravdového spojence na kontinentě a tím bylo Československo.

4. 4 Poměr vojenských sil mezi zainteresovanými státy

Je přitom třeba si uvědomit, že vojenská situace v roce 1938 byla jednoznačně příznivá pro demokratické velmoci a jejich spojence. Hitlerova německá armáda měla v době mnichovské krize 48 pravidelných divizí,¹⁰² z nichž pouze tři byly obrněné,¹⁰³ čtyři lehké průzkumné a čtyři motorizované pěší. Hlavní síla německé armády byla tvořena 37 pěšími divizemi s dělostřelectvem taženým koňmi, které neprošlo od první světové války většími

¹⁰¹ Pakt jednoznačně namířený proti SSSR. Nejprve podepsán mezi Německem a Japonskem 25. listopadu 1936. O rok později 6. listopadu 1937 k němu přistupuje i Itálie.

¹⁰² Včetně pěti divizí rakouských, které byly kvalitativně horší než jejich němečtí spolubojníci.

¹⁰³ Tyto tři obrněné divize byly vyzbrojeny zastaralými lehkými tanky PzKpfw. I, které byly vyzbrojeny pouze kulomety a PzKpfw. II, které kromě kulometu měly i malorážní kanón. Nové typy středních tanků PzKpfw. III a PzKpfw. IV byly k dispozici ve velmi malých počtech.

změnami. Pro případ krize mohlo Německo zmobilizovat osm záložních divizí a 21. divizí domobrany, většinou tvořených veterány bez moderních zbraní a výcviku.¹⁰⁴

Československá armáda mohla do boje nasadit 19 pravidelných divizí vybavených vynikajícími zbraněmi a 11 záložních divizí. Dále disponovala zhruba 300 vynikajícími tanky LT-35 s kanónem ráže 37,2 mm a dvěma kulometry.¹⁰⁵

V případě německého útoku proti Československu by stálo na západní frontě proti francouzským 56 divizím, pouhých 8 německých. To by ovšem musela být Francie odhodlána dostát plně svých spojeneckých závazků, což jak se ukázalo nebyla.

Velká Británie, úzkostlivě se vyhýbající byť jen myšlence na válku, byla zase zmítána strachem z bombardování. Britský ministerský předseda Neville Chamberlain byl této myšlence zvláště náchylný. Pomyslný olej do ohně přilévaly i oficiální instituce jako byl Výbor pro obranu britského impéria, jenž mu sdělil, že v prvních 24 hodinách shodí luftwaffe na Londýn 3500 tun bomb, pročež se přidalo i ministerstvo zdravotnictví s tvrzením, že v prvních šesti měsících lze očekávat 600 000 mrtvých a 1 200 000 raněných.¹⁰⁶ Realita však byla taková, že Německo v roce 1938 v žádném případě nedisponovalo bombardéry, schopnými účinného ničení vzdálených civilních cílů. Bombardéry luftwaffe tvořené středními a středhlavými byly sestrojeny pro potřeby „bleskové války“, tzn. na podporu pozemních vojsk. Za celou válku Německo nevytvořilo žádné strategické těžké bombardéry srovnatelné s americkými nebo britskými protějšky. Jak už bylo naznačeno výše, německé bombardovací síly byly budovány jako taktické letectvo pro podporu rychlých mechanizovaných jednotek a na strategické bombardování nemělo zkrátka síly.

Co se týče poměru námořních sil, vyzníval velmi příznivě pro Británii a v neprospěch Německa. V roce 1938 mělo Německo teprve rozpracované své bitevní křižníky Scharnhorst a Gneisenau, ani velké bitevní lodi Bismarck a Tirpitz nebyly ještě dokončeny. Stejně tak nedisponovalo Německo žádnými těžkými křižníky a letadlovými loďmi. Ve své výzbroji mělo pouze šest lehkých křižníků, sedm torpédoborců a dvanáct oceánských ponorek. Z tohoto je zřejmé, že velká převaha námořních sil by Velké Británii umožnila zahájit blokádu Německa, jenž by mu přinejmenším mohla přerušit dodávky velmi důležité železné rudy ze Skandinávie.

¹⁰⁴ Geoffrey REGAN, *Guinnessova kniha válečných omylů II. díl*, Praha 1995, s. 171.

¹⁰⁵ Po březnovém obsazení ČSR získali Němci 469 tanků, většinou LT-35 (PzKpfw. 35 (t)), kterými nahradili zastaralé PzKpfw. I a byla z nich utvořena jedna obrněná divize. Další dvě divize byly vyzbrojeny tanky typu LT-38 pod označením PzKpfw. 38 (t).

¹⁰⁶ Tyto odhady neměly žádný racionální odhad. V průběhu celé války padlo za obětí bombardování mnohem méně lidí (cca 60 000 civilistů).

Hospodářská situace v roce 1938 také nevyhlížela pro Německo nejlépe. Jak už bylo zmíněno, dodávky životně důležité železné rudy ze Skandinávie mohly být snadno přerušeny blokadou, jako se to stalo v první světové válce. V případě uhlí, bylo Německo sice soběstačné, ale v případě války se jeho západní uhelné revíry, zejména v Sársku, mohly stát terčem francouzského útoku.¹⁰⁷ Ještě horší to bylo s pohonnými hmotami. Zhruba od 30. let se Německo snažilo budováním průmyslu syntetických paliv dospět k soběstačnosti v oblasti pohonných hmot. To se ale nepodařilo. V červnu roku 1938 mělo Německo zásoby benzínu pokrývající pouze 25% mobilizačních nákladů a v případě leteckých mazadel to bylo pouhých 6% potřeb v době války. Takřka stejné to bylo i s nedostatkem pryže, neboť syntetický kaučuk kryl pouze 6% potřeb Německa. Co se týkalo výroby střelného prachu, tak ta zůstávala na 40% maxima z první světové války a výroba výbušnin dokonce na 30%.

Z výše uvedeného vyplývá jediné: Německo v roce 1938 nebylo připraveno na válku proti demokratickým mocnostem a Československu. Vojenská síla Německa nedosahovala úrovně ani francouzské armády, natož když by se měla postavit ještě vojskům Velké Británie a Československa. Hitler však byl hazardní hráč a podařilo se mu porazit západní mocnosti psychologicky. Osamocené Československo se poté ocitlo v neudržitelné situaci, obklíčené nepřáteli takřka ze všech stran. Za těchto podmínek zbývaly Československu dvě možnosti: buď hrdinně bojovat a pravděpodobně padnout, nebo se podřídit diktátu. Jak to dopadlo je známo. Důležité je, že dohodou v Mnichově byl nejen rozbit francouzský bezpečnostní systém, ale samotná Francie utrpěla těžkou morální porážku. Hitler získal rok času, který využil k intenzivnímu zbrojení a zlepšování německé armády. Po obsazení Československa mu padl do rukou nejen obrovský zbrojní arzenál, ale také výrobní prostředky. V roce 1939 už bylo Německo mnohem nebezpečnější vojenskou mocností než před rokem. Sílu nové německé armády a taktiky pocítilo nejprve Polsko, za opětovného nečinného přihlížení demokratických mocností. Poté došlo i na Francii, která za svou politiku vůči svému spojenci (Československu) zaplatila nejhorší a nejvíce ponižující porážkou ve svých dějinách.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Vycházíme zde samozřejmě z předpokladu, že Francie by se účastnila války.

¹⁰⁸ Čerpáno s přiloženého seznamu literatury.

5. Závěr

Rok 1938 je ve světě rokem událostí, jenž korunovala probíhající mocenské změny v Evropě. Na začátku mé práce byl úmysl zpracovat průběh válečných událostí, tak jak probíhaly do poloviny roku 1941. Mým cílem bylo zaměřit se na odraz válečných operací v tisku a získané poznatky poté konfrontovat se skutečným průběhem událostí. Bylo mi však jasné, že není možné začít ze vzduchoprázdna, nýbrž je nutné stanovit si nějaký logický počáteční bod, od něhož bych plynule přešel k jádru své práce. Jako výchozí bod mé práce jsem si nakonec vybral rok 1938. Tento rok byl zlomovým nejen pro existenci tehdejšího Československa, ale ve svých důsledcích i pro zbytek světa. Důležitost tohoto roku spočívala v jedné zásadní události, která potvrdila postavení nového Německa jako velmoci a na druhé straně byla posledním hřebíčkem do rakve živořícího versailleského systému a jeho protektorů. Řeč je samozřejmě o dohodě z Mnichova roku 1938, jejíž bezprostřední důsledky pro Československo jsou všeobecně známy. Avšak při shromažďování podkladů pro mou práci jsem se setkal s takovým množstvím materiálů vztahujícím se k politickým událostem roku 1938, že jsem se rozhodl zpracovat „pouze“ tento jediný rok. Na rozdíl od jiných prací o tomto roce, které se zabývají především každodenností z regionálního hlediska, jsem zvolil poněkud jiný tématický přístup. Mým cílem bylo sledovat politické události, tak jak byly prezentovány v dobovém tisku. Ve zprávách, jak si můžeme povšimnout, se často objevuje téma sudetských Němců a také se neustále rozebírá vztah Československa k Německu. Postupem času můžeme zaregistrovat vzrůstající počet článků o budování naší armády, opevnění a o jejich připravenosti. Tyto zprávy se většinou objevují v době mezinárodního napětí, nebo když už nepanuje důvěra v možné politické řešení. Zajímavé je rovněž pozorovat jak se proměna postojů našich spojenců odráží na stránkách tisku. Nejprve je vidět skálopevná důvěra v naše velmocenské spojence, která je postupně nahrazována rozčarováním až nakonec zůstává pouze zachmuřená odhodlanost čelit událostem budoucím vlastními silami československého národa.

Mnichovská dohoda představuje jakési vyvrcholení mé práce, v jejíž druhé části se stručným nastíněním politického vývoje hlavních zainteresovaných států snažím shrnout důvody jejího vzniku, popřípadě její následky, které měla pro zbytek Evropy, potažmo i světa. Závěr mé práce patří vojenskému srovnání hlavních protagonistů (mimo Itálie), ve kterém se snažím poukázat na možnou alternativu dosud známého vývoje. V té době ale chyběla vůle klíčových zemí k jinému řešení a tak závěrečné odstavce mé práce jsou pouhou úvahou.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

Státní oblastní archiv Třeboň.

Státní okresní archiv České Budějovice.

Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích – regionální oddělení.

Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích – knihovna.

Českobudějovické noviny 1938.

Jihočech 1938.

Jihočeské listy 1938.

Jihočeská jednota 1938.

Republikán 1938.

Stráž lidu 1938.

Venkov 1938.

Literatura:

Brandes, D., *Češi pod německým protektorátem*, Praha 1999.

Cottrel, Ph. L., *20. století den po dni*, Praha 1994.

Čelovský, B., *Mnichovská dohoda 1938*, Ostrava 1999.

Čelovský, B., *Mnichovský syndrom*, Ostrava 2000.

Gebhart, J., *Rok zkoušek a zklamání. Československo od jara 1938 do jara 1939*. Praha 1990.

John, M., *Září 1938*, I-II díl, Brno 1997.

Johnson, P., *Dějiny 20. století*, Praha 1991.

Kárník, Z., *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl III., *O přežití a o život (1936-1938)*, Praha 2003.

Keegen, J., *Druhá světová válka*, Praha 1996.

- Kennedy, P., *Vzestup a pád velmocí. Ekonomické proměny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*, Praha 1996.
- Klimek, A., Kubů, E., *Československá zahraniční politika 1918-1938*, Praha 1994.
- Král, V., *Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v letech 1938-1945*, díl I.-III., Praha 1957-1959.
- Kolektiv, *Dějiny Československa v datech*, Praha 1968.
- Kolektiv, *Atlas československých dějin*, Praha 1965.
- Kural, V., *Místo společenství konflikt: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945)*. Praha 1994.
- Kvaček, R., Chalupa, A., Heyduk, M., *Československý rok 1938*, Praha 1988.
- Kvaček, R., *Nad Evropou zataženo. Československo a Evropa 1933-1937*, Praha 1986.
- Lucas, J., *Hitlerovi žoldnéři. Mistři německé válečné mašinérie z let 1939-1945*, Praha 1997.
- Macksey, K., *Vojenské omyly druhé světové války*, Praha 1995.
- McNab, Ch., *Němečtí výsadkáři*, Praha 2003.
- Morell, S., *Viděl jsem ukřižování. Sudety 1938-1939 – svědectví anglického novináře, který byl při tom*. Brno 1995.
- Nálevka, V., *Druhá světová válka*, Praha 2003.
- Nálevka, V., *Světová politika ve 20. století*, I. díl, Praha 1999.
- Olivová, V., *Československé dějiny 1914-1939*, I-II., Praha 1991.
- Olivová, V., *Zápas o Československo*, Praha 1992.
- Ort, A., *Evropa 20. století*, Praha 2000.
- Piekalkiewicz, J., *Tanková válka 1939-1945*, Plzeň 1995.
- Regan, G., *Guinnessova kniha válečných omylů*, I-II., Praha 1995.
- Warner, Ph., *Bitva o Francii 1940*, Praha – Plzeň 2005.

Seznam použitých zkratk

PzKpfw. I – Panzerkampfwagen I

PzKpfw. II – Panzerkampfwagen II

PzKpfw. 35 (t) – Panzerkampfwagen 35 (tschechoslovakei)

PzKpfw. 38 (t) – Panzerkampfwagen 38 (tschechoslovakei)

Seznam příloh

1. Těžký kulomet vz. 37 za palby z polního stanoviště (převzato z knihy České země v éře první republiky, díl třetí, s. 453.)
2. Motorizovaný dělostřelecký prapor včetně velitelské čety v přepravě na místo určení. (převzato z knihy České země v éře první republiky, díl třetí, s. 451.)
3. Československé střední tanky v terénu (převzato z knihy České země v éře první republiky, díl třetí, s. 449.)
4. Čety těžkých kulometů v plánovaném osazené na terénních nákladních automobilech (z knihy České země v éře první republiky, díl třetí, s. 462)

Příloha 1

Příloha 2.

Příloha 3.

Příloha 4.

